

**A Nevelési Tudásdepó projekt helye a közoktatás-
fejlesztési stratégiában, különös tekintettel az innovációs
potenciál fejlesztésének lehetőségei a nem formális és
informális képzés területén**

TÁMOP 3.2.4

TARTALOMJEGYZÉK

I. A PROGRAMFÜZET ALAPADATAI -----	3
II. HASZNOS TUDNIVALÓK -----	5
III. A PROGRAM TARTALMA -----	8
IV. A PROGRAM TANANYAGA -----	9
IV.1. Modul: Eger vár 1552-es ostroma, előkészületek - Tinódi Lantos Sebestyén és Gárdonyi Géza művei alapján. -----	9
IV.1.1. Tanulási feladat -----	10
A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása -----	10
IV. 1.2. Értékelés -----	17
IV. 2. Modul: Az egri vár alaprajz modelljének felépítése, a várostrom egy részletének eljátszása. -----	18
IV.2.1. Tanulási feladat -----	19
A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	19
IV.2.2. Értékelés -----	27
IV.3. Modul: A végvári vitézek élete -----	27
IV.3.1. Tanulási feladat -----	28
A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	28
IV.3.2. Értékelés -----	37
IV.4. Modul: Török emlékek Budán és Buda visszafoglalása -----	37
IV.4.1. Tanulási feladat -----	38
A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	38
IV. 4.2. Értékelés -----	46
V.ÖSSZEGZÉS -----	46
V. 1. Tanulási feladat -----	47
A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása-----	47
V. 2. Értékelés -----	49

I. függelék

Szakirodalom jegyzék, a felhasznált nyomtatott és digitális anyagok, adatbázisok, linkek -----

II. függelék

Jó példák, jó gyakorlatok -----

III. mellékletek

I. A PROGRAMFÜZET ALAPADATAI

A program megnevezése:

Várvédő harcok és a végvári vitézek élete a XVI-XVII. századi Magyarországon

A fejlesztő team tagjai:

Hódi Marianna

A program célja:

A szabadidős tevékenység során a résztvevő 12-13 éves gyerekek az irodalmi szövegek, zenei – és filmrészletek, képek feldolgozásával és alkotó használatával komplex és sokoldalú – irodalmi, zenei és történelmi - ismereteket szerezzenek a XVI-XVII század várvédő harcairól, a végvári vitézek életéről, a hódoltság emlékeiről. A program feltételezi az általános iskolában tanultak mozgósítását, és a fejlődés adott szintjén lévő készségszint alkalmazását. Ezért a foglalkozások nem az átfogó és teljes ismeretek nyújtására törekednek, hanem az élményszerű, aktív részvételt, a kreativitás kibontakozását célozzák meg, mely során a gyengénlátó, és ép látású tanulók egész személyisége fejlődik, komplex, több területen konvertálható tudástartalmuk keletkezik, általános műveltségük gyarapodik.

A program folyamatában a résztvevő gyermekek szerezzenek jártasságot a hagyományos és digitális ismerethordozók és eszközök alapszintű használatában. A foglalkozás vezetője érje el sikerélmények biztosításával, hogy a különböző adottságú, képességű tanulók bizalommal teli csoportlétkörben tevékenykedjenek. A jó hangulatú együttlét nemcsak a készségek fejlesztésének alapja, hanem a másik gyerek megértésének, elfogadásának is. Cél, hogy a gyerekek a munka során flow-élményeket éljenek át.

A program időtartama: 5 óra

A program során elsajátítandó kompetenciák:

Célunk, hogy a tanuló a program befejezése után:

- Felismerés szintjén tudjon tájékozódni a történelmi térképen, képes legyen a megismert helyszíneket támpontok alapján (optikai segédeszközének használatával) megtalálni, és az eseményeket a helyszínekhez kapcsolni.
- Megnevezés szintjén ismerje a korszak néhány híres személyiségét. Legyen tisztában fő cselekedeteikkel.
- A vezető segítségével (és optikai segédeszközének használatával) legyen képes információ gyűjtésére: könyvtárból, számítógépes kereső rendszerekből, tárgyak, épületek közvetett, képek közvetlen megfigyeléséből és a hallott zenei művekből, megnézett film részletekből.
- Önálló alkalmazás szintjén legyen képes az értő olvasásra, a szöveg kérdések alapján történő elemzésére; a kulcsszavak megtalálására, lényeg kiemelésére.

- Önállóan legyen képes megfogalmazni gondolatait történelmi eseményekről, jelenségekről és személyekről.
- Legyen képes jegyzet, a témához kapcsolódó vázlat, és tanári/felnőtt segítséggel modell készítésére.
- Legyen képes a téma egy általa választott részterületére vonatkozó önálló és csoportos kutatómunkára és alkotó módon bemutató készítésére csoportos munkában.

A programban alkalmazott értékelési módszerek:

Értékelés formája	Program közbeni formatív értékelés, egyéni, csoportos, önértékelés kilépő kártyák, nyitott mondatok segítségével.
Értékelés rendszeressége	Szóbeli értékelés a tevékenykedtetés közben folyamatosan, és a program végén írásban.
Értékelés tartalma	A program anyagának feldolgozása, az aktív részvétel, a gyakorlati feladatvégzés, együttműködés a társakkal.

II. HASZNOS TUDNIVALÓK

A program megvalósításában való előrehaladás rendszere:

- Gyakran fordul elő, hogy a történelmi térben, időben ugyanakkor élő személyek, események, alkotások elszigeteltek, leckeszerűek maradnak a tanulók számára. Nem tudnak közöttük összefüggést, kapcsolatot teremteni, elmarad a tanulás során az élmény, a felfedezés öröme. A tanulási idő utáni szabadidős programokon gyakran merül fel igényként, hogy szeretnének többet megtudni az órán tanultakról. A modulok ezt a kíváncsiságot elégítik ki.
- A gyengénlátó gyerekeknél az alaklátás, a formaészlelés, a nagyság, esetleg a színek pontos felismerése sérül, ezért az információhoz jutás nehezebb számukra. A feldolgozáshoz tartozó gondolkodási műveletek elvégzéséhez segítséget, irányítást igényelnek. A sérült tanulók különböző munkaritmussal, koncentrációs készséggel, tanulási stílussal stb. rendelkeznek. Az integrált iskolai tanítás-tanulás folyamatában igényeikhez nehéz alkalmazkodni. A nem formális keretekben zajló ismeretszerzés lehetőséget ad a differenciált tanulási út megvalósításához, az egyéni képességfejlesztésre, és a személyiség formálására. A tanulási tér a környezet és az információs és kommunikációs technikák változatossága ismeretszerzésre motiválja őket, és örömmel vesznek részt a korszak megismerésében. Aktív részeseivé válnak az összefüggések feltárásának, a sokféle szempontú források befogadása hozzájárul, hogy jobban megértsék a történelmi események fő mozgatórugóit. Saját készségeiknek, képességeiknek, és tempójuknak megfelelően haladva az anyag feldolgozása során sikerélményhez jutnak, fejlődik önismeretük, társaikhoz való viszonyuk. A foglalkozások a gyengénlátó gyermekek számára is lehetővé teszik az önálló ismeretszerzést, elősegítik az egész életet végigkísérő folyamatos tájékozódás, és a művelődés technikáinak kialakítását. A gyerekek mintát kapnak arra, hogy ha érdeklődésük más jellegű témák iránt is felébred, hogyan bővítsék ismereteiket szabadidejükben.
- A program anyaga modulokra lett bontva. A modulokra való felbontás alapját a modul során elsajátításra kerülő ismeretek, a feldolgozásukhoz kapcsolódó kompetenciák, motivációs elemek adják. A záró modul áttekinti a kor megismert sajátosságait, jellemzőit, és tudatosítja a gyerekekben, hogy mennyi mindent tudnak. Munkájuk kiállításszerű megjelenítése összegzi, rendszerezi élményeiket.
- A feladatok elvégzése során lehetőség adódik az önellenőrzésre, önértékelésre. Emellett szükséges, hogy a foglalkozás vezetője folyamatosan ellenőrizze, bíztassa, segítse a gyerekek előrehaladását a modul célkitűzésére vonatkozóan. A program, összegző értékeléssel zárul, melynek segítségével a foglalkozás vezetője ellenőrizni tudja, hogy mennyire felelt meg a programban végzett tevékenység a célkitűzéseknek.

A tanulást segítő eszközök:

- Digitális, illetve egyéb oktatástechnikai eszközök alkalmazása. Internetre csatlakoztatható számítógép. DVD, vagy videó lejátszó berendezés, vagy projektor, CD lejátszó.
- Hagyományos eszközök; papír, filctoll, színes ceruza, szókártyák, térképek, turbán utánzására alkalmas sál.

- Homokozó asztal, építő kockák, Kapla építő készlet.
- Hagyományos könyvtári eszközök (kézikönyvek, segédkönyvek, szakkönyvek, folyóiratok)
- Interneten elérhető adatbázisok.
- A látássérült gyermek számára látásteljesítményétől függően nagyított szövegek, képek, szóképek, térképek. Tegyük lehetővé, hogy a gyengénlátó tanuló használhassa speciális optikai segédeszközét; nagyító, elektronikus olvasó eszközök, illetve állítsuk át számára nagyobb méretű betűtípusra a számítógépen megjelenített tartalmakat.

A program során alkalmazott módszerek:

A választott módszerek figyelembe veszik a látássérült tanuló speciális szükségleteit.

- A felnőtt általi magyarázatot csökkentve, a tanulók aktivitására, kreativitására, személyes állásfoglalására építve dolgozunk.
- A diákok tevékenykedtetése frontális, önálló, páros és kiscsoportos formákban zajlik.
- Irányított információ szerzés és ezek elemző feldolgozása forrásszemelvényekből, könyvekből, számítógépes kereső rendszerekből, képekről, zeneművekből és filmről történik.
- Az ismereteket alkotó módon (vár alaprajza alapján modell építése, harcok szimulálása, fegyverzetek, életmód elképzelése) alkalmazzuk.
- A meglévő tények birtokában a kritikai gondolkodásmód gyakorlása érveléssel, vita kezdeményezésével, nézőpontváltással, dramatikus játékkal történik.
- Az SNI gyermek csak olyan tárgyi és személyi környezetben tud eredményesen dolgozni, jól tájékozódni, mozogni, mely alkalmazkodik speciális szükségleteihez. A gyengénlátó gyermek befogadása során a csoport tagjainak lehetősége nyílik egymás értékeinek megismerésére. A jól látó gyerekek megtapasztalhatják, sérült társuk hogy küzdi le nehézségeit, oldja meg a látássérülésből fakadó problémáit. Ez megindítja az elfogadás folyamatát, megerősödnek a társas kapcsolatok, és könnyebbé válik a gyengénlátó tanuló beilleszkedése.
- A modulok vezetése során hasznos, ha a vezető kialakítja a saját egyéniségének megfelelő csoport hagyományokat. A kezdő köszöntés, értékelés, búcsú formáját.

Piktogramok a tananyagban való előrehaladás segítésére:

Olvassa el figyelmesen, keresse az interneten vagy adatbázisban

Fontos rész

Megértést könnyítő példa

Értékelő kérdések, feladatok

Önállóan vagy csoportosan feldolgozandó feladat

Gyengénlátó tanuló segítése

III. A PROGRAM TARTALMA

Modul sorszáma	Témakör, cím	Időtartam (óra)
1.	Eger vár 1552-es ostroma, előkészületek - Tinódi Lantos Sebestyén és Gárdonyi Géza művei alapján.	60 perc
2.	A vár alaprajz modelljének felépítése, a vár ostroma.	60 perc
3.	A végvári vitézek élete	60 perc
4.	Török emlékek Budán és Buda visszafoglalása	60 perc
5.	Összegzés	60 perc

IV. A PROGRAM TANANYAGA

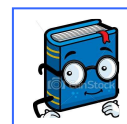
IV.1. Modul: Eger vár 1552-es ostroma, előkészületek - Tinódi Lantos Sebestyén és Gárdonyi Géza művei alapján.

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

A bevezető szakasz célja, hogy a gyerekek érdeklődését felkeltsük a XVI. század történelmével kapcsolatos információk iránt.

A modul bemutatja Tinódi Lantos Sebestyént, mint a XVI. század históriás énekesét. Nyomon követjük a törökök 1552-es támadását. Tinódi és Gárdonyi művéből megismerjük az egri védők felkészülését az ostromra. Szituációs játék során a gyerekek megfogalmazzák véleményeiket a hallottakról, állást foglalnak a vár feladása, vagy mindhalálig tartó védelme mellett, majd ezt erkölcsi szempontból értékelik.

A gyengénlátó gyermekek számára a látott világ nehezebben befogadható. Az események képzeletbeli megelevenítése a szemléltetés, érzékeltethetőség nehézségei miatt számukra akadályoztatott. Nincsenek megbízható vizuális emlékeik környezetük műemlékeiről, múzeumi kiállításokról, filmekből, televízióból, képekről, térképekről, és mivel többen lassabban olvasnak társaiknál, a történelmi jellegű könyvéményük is szegényesebb lehet. Ezért képzeletük, fantáziájuk fejlődését segítenünk kell. Legyen állandó törekvésünk a foglalkozás vezetése során, hogy megmutassuk, látványra varázsoljuk a hallottakat, miből képzeteik, gondolataik az adott korról kialakulhatnak.

A modul elvégzése után a tanuló:

- alkalmazás szintjén ismer Tinódi életrajzából részleteket,
- önállóan el tudja helyezni térben és időben az 1552-es egri eseményeket,
- jártasság szintjén gyűjt információt a megjelölt honlapról,
- önállóan képes elvégezni egy részfeladatot, nagyított szövegrészletből, tényeket rendezni, véleményt alkotni,
- törekszik arra, hogy mások véleményét meghallgassa, a sajátját megfogalmazza, javaslatot tegyen, meggyőzze vitapartnerét,
- törekszik sérült társa elfogadására.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló:

- szerezzen ismereteket különböző információhordozókból (kép, szöveg, zene), a megszerzett tudást fogalmazza meg saját szavaival,
- építse be az új ismereteket a mobilizált meglévők közé,
- tájékozódjon a történelmi térképen,
- vegyen részt a csoportmunka teendői megbeszélésében, a feladatok szétosztásában, megoldásában,
- végezzen elektronikus információkeresést, feldolgozást,

- próbáljon meg érvelni, gyakorolja a vitatkozás képességét. Fogalmazza meg saját véleményét,
- értékelje önmaga és csoportja munkáját.

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

1. A lant és Tinódi címerének, az egri vár korabeli képének felismerésére.
2. Tinódi élete fő csomópontjainak bemutatására.
3. A törökök 1552-es hadjárata súlyosságának bizonyítására.

IV.1.1. Tanulási feladat

A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

1. Ráhangolódás, a foglalkozás bevezetése

1. 1. Tinódi Lantos Sebestyén bemutatása

Feladat:

Névjegy és címer összehasonlítása (1-2 számú melléklet)

Szervezés:

Az integráltan tanuló gyengénlátó gyermek kapja mind a két képet a kezébe, a többiek párosával dolgoznak.

A foglalkozás vezető számára háttér információt a 3. számú melléklet 3. pontja tartalmazza!

Megbeszélés - frontális munka

5 perc

Hasonlítsuk össze a mai névjegyét a középkor „névjegyével” a címerrel!

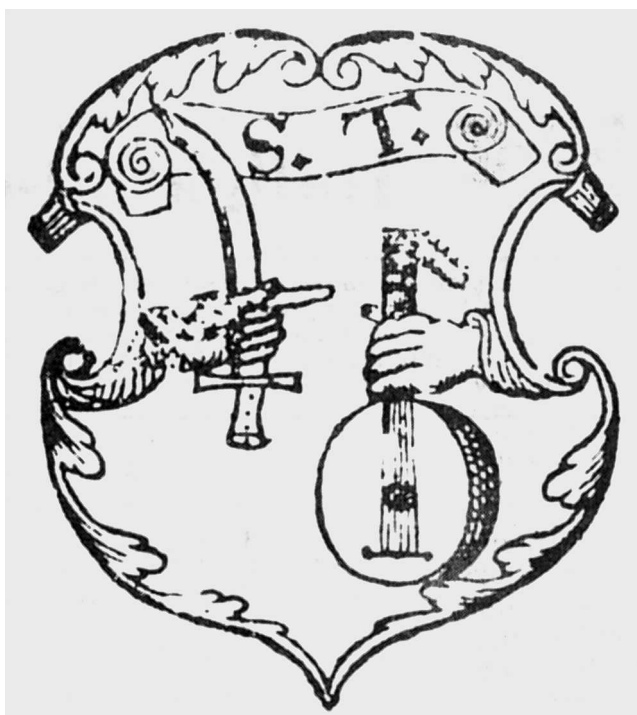
Tinódi Sebestyén
lantos és krónikás
a király szolgálatában

Elérhetőség: Kassa
Fő tér

A névjegy megfigyelése:

- Milyen adatokat találsz meg rajta, és milyen információk hiányoznak róla mai korunkhoz képest?

Címere megfigyelése:

- Milyen információkat tudsz leolvasni a címeréről?
- Mivel fejez ki többet a címere, mint a látott névjegy?
- Mivel foglalkozott Tinódi?
- Milyen érdekességet veszel észre a tárgyakat tartó kezek ábrázolásában?

1.2.

Feladat:

Adatgyűjtés Tinódiról

A csoportban végzett tevékenység hozzájárul a gyengénlátó gyermek kapcsolatának erősítéséhez, önértékelése, önbizalma fejlődéséhez, és az ismeretszerzéssel kapcsolatos pozitív attitűdje kialakulásához. A csoportmunkában óhatatlanul figyelni, hallgatni kell egymásra, a gyerekek konfliktusokat oldanak meg, tapasztalatot szereznek az időbeosztás terén, és a munkamegosztásban. A vezető dicsérete a már megoldott feladatért motiválja a társakat, hogy egymás munkamódjának megismerésével előbbre jussanak (pl. a bizonytalanabb tanuló kérdez a megdicsérttől).

A gyengénlátás a szem betegségétől függően többféleképpen is megnyilvánulhat. Lehet, hogy a csoportunkba tartozó gyermek közelre jól lát, jó olvasó, és távoli látása sérült. Megtörténhet az ellenkezője is, hogy közeli munkához nagyításra van szüksége, de például közlekedni biztonságosan tud, mert távolra jobban lát. Mindig győződjünk meg róla, hogy a kapott feladatok mennyire érzékelhetőek számára. Az internetes oldalakat a

felső menüsorban lévő „oldal” felirat megnyitásával tetszőleges nagyságúra nagyíthatjuk számukra. Egyéb szövegeket, ha szükséges, nagyítva adjuk a kezébe.¹

Szervezés:

A csoportokat a gyerekek olvasási készség szintje szerint alakítsuk ki.

A szövegrészek megtalálhatók az interneten. Ha több számítógép áll rendelkezésre, akkor keressék meg a kijelölt részeket. Ha csak egy csoport tud számítógépen dolgozni, a többiek kézbe kapják a kiemelt szemelvényeket és a hozzátartozó kérdéseket. A gyerekek válasszanak maguk közül felolvasót, jegyzetelőt és szóvivőt a feladatok elvégzésére.

Kiscsoportos munka

15 perc

1. csoport:

Életrajzi részlet a sebesüléséről

Tinódi Lantos Sebestyén (Wikipédia) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tin%C3%B3di_Lantos_Sebesty%C3%A9n

Tinódon született, polgári szülőktől származott. Iskoláit Pécsen végezte, tudott latinul és értett a kottákhoz is. Valószínű, hogy kezdetben vitézi pályán volt, Török Bálint szolgálatában. Első fennmaradt műve bevezetőjében bal karján történt súlyos sérüléséről ír. E műből következtetünk arra, hogy egy ütközetben megsebesült és további hadi szolgálatra alkalmatlanná vált.

Kérdések a feldolgozáshoz:

- Hova járt iskolába?
- Mit tanult?
- Hasonlítsd össze a szöveg tartalmát a címerével! Milyen sebesülést szerezhetett címere szerint?

2. csoport:

Életrajzi részlet a nemesi okleveléről

Tinódi Lantos Sebestyén (Wikipédia) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tin%C3%B3di_Lantos_Sebesty%C3%A9n

Tinódi fel is kereste az egyes várostromok színhelyeit és a legapróbb részletekig összeszedte az ostromra vonatkozó adatokat. Számos érdekes mozzanatról csak az ő énekeiből értesülhetünk. Eger diadalmas megvédése után is rögtön a várba ment. Ekkor írta az Eger vár viadaljáról való ének és az Egri históriának summája című műveit. Tinódi híre eljutott Ferdinánd király udvarába is, aki 1553. augusztus 23-án Nádasdy ajánlására „az éneklés művészetében és a históriáknak magyar nyelven ritmusokba való ékes foglalásával” szerzett érdemei elismeréseként nemesi rangra emelte és számára címeres levelet adományozott.

Kérdések a feldolgozáshoz:

- Mely vár ostromának történetét örökítette a szövegrészlet szerint?
- Mivel jutalmazta meg Ferdinánd király?

¹ A nagyított szövegrészeket a gyengénlátó gyermek számára a melléklet tartalmazza.

3. csoport

Részlet a Cronica előszavából

Tinódi Lantos Sebestyén (Wikipédia) [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető: http://hu.wikipedia.org/wiki/Tin%C3%B3di_Lantos_Sebesty%C3%A9n

Tinódit 1554-ben összes művét megjelentette nyomtatásban Cronica címmel. Maga a Cronica előszavában így vall információszerzési módszereiről: „sokat fáradtam, futkostam, sokat es költöttem. Igaz mondó, jámbor vitézőktől, kik az dolgokba jelön voltak, értéköztem, sem adományért, sem barátságért, sem félelemért hamisat be nem írtam, az mi keveset írtam, igazat írtam, ha valahol pedig vétők volna benne, azt ne én vétkömnek, hanem az kiktől értéköztem, tulajdonítsatok”.

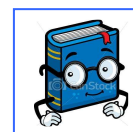
Kérdések a feldolgozáshoz:

- Hogyan maradhettek fenn művei?
- Honnan tudjuk, hogy valóban úgy történt minden, ahogy leírta?
- Milyen jellegzetességeket találsz, mely a régi magyar nyelv használatára utal?

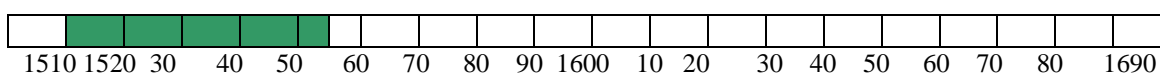
4. csoport

Az információk elhelyezése időben és térben – a foglalkozás vezető segítségével

Ügyeljünk a csoportok beosztásánál, hogy csak akkor kerüljön a látássérült gyermek a csoportba, ha a csoportvezetője meggyőződött arról, hogy a modulhoz mellékelt térkép jól látható számára.

- **Idővonal** - kartonszalag, 1500-1690-ig tartó részletes 10 évenkénti beosztással - Tinódi életszakaszának jelölése

Térképmunka: Kassa, Eger, Kolozsvár bejelölése támpontok alapján, a három részre szakadt ország határainak megfigyelése.

Jelöljük meg satírozással az idő szalagon, mikor élt Tinódi! (kb. 1510-1556)

- Keressük meg a térképen, hol lakott? - Kassa
- Hol nyomtatták ki művét? - Kolozsvár
- Keressük meg Eger várát!

Értékelés:

A csoportok bemutatják egymásnak a munkájukat, a jegyzeteiket, kártyákra írva eltesszük. Lehetőség nyílik az önértékelésre, dicsőretekre.

2. Eger várának bemutatása

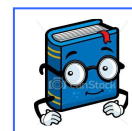
Feladat:

Videofilm megtekintése, információszerzés, az információk egybevetése a hallott zenei anyaggal. Tegyenek különbséget a valóság és a fikciós elemek között!

Szervezés:

A video 1.46 mp hosszúságú. A keresést végezze el önként jelentkező 2 gyerek a kereső szavak alapján.

Az egri vár (*You tube*) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.youtube.com/watch?v=S3KXPshOiiQ>

A film többször is megnézhető, és a képkockák kimerevíthetők.
 Törekedjünk arra, hogy a gyengénlátó gyermek úgy helyezkedjen, hogy jól lássa a képernyőt.
 A feldolgozás során adjuk kézbe a kinyomtatott képeket is.

A film alatt Tinódi első dallama szól „Az Eger vár viadaljáról” című művéből.²
 Tinódi dallamának szövege:

Csuda szép helyen Egör vára vagyon,
 Az völgyre fekszik egy hegyorozaton,
 Északra ellenbe Királszéki vagyon,
 Napkeletre egy nagy magas hegy vagyon,

Arról bénézhetnek várban szabadon,
 Napkeletről alámeneti vagyon,
 Dél felé nemmén szép mezőcske vagyon,
 Dérről fekszik váras, egy völgybe vagyon.

Sőt várasnak vala tapasztott palánkja,
 Annak vala négy kimenő kapuja,
 Egör víznek által benne folyása,
 Napnyugatról az káptalan klastroma.

Bemutató - frontális munka**10 perc****Megbeszélés:**

- Annyi mindent tudunk Tinódiról, de még nem hallottuk énekeit. Biztos kíváncsiak vagytok arra, hogy nézett ki akkor az egri vár? Szakemberek korabeli leírásokból megpróbálták lerajzolni, és bemutatni. Nézzétek, és hallgassátok! Vajon be tudjuk bizonyítani, hogy Tinódi a valóság leírására törekedett?

- Milyen felszíni formák között helyezkedik el a vár?
- Mit ír róla Tinódi?

² Mellékelt CD 1. részlet

- Mekkora lehetett? Viszonyítsd a templom, a palota, a város méreteihez!

3. Török támadás Eger ellen

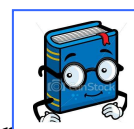
3.1.

Feladat:

Az előző térképen a vezető elbeszélése alapján a gyerekek jelzik az eleső végvárok sorát. A kék színű szövegből indulnak ki a gyerekek, és a pirossal jelzett várakat keresik és jelölik meg a térképen.

Szervezés:

Jól látó gyerek mellé osszuk be a kevésbé jól látót, hogy segíteni tudja a térképen való tájékozódásban. Adjunk támpontot a kiinduláshoz, pl. A Duna vonarát keresd a szemeddel, a Dunakanyart, ahol 90°fokos szögben fordul déli irányba a Duna. Ha megtaláltad Budát, indulj délnyugat felé Veszprémig.

Magyarázat – frontális munka

5 perc

1552-ben két irányból két hadsereggel támadták meg a törökök a határ menti végvárait. Kövessétek a hadjáratok útvonalát, és az említett várakat jelöljétek meg a piros fejű rajzszöggel! A gyerekek párokban dolgozzanak – Ali és Ahmed útvonalát követve.

A hadjárat késő tavasszal kezdődött el, és két irányból, két sereggel folyt. A birodalmi had április végén kerekedett fel Edirnéből Kara Ahmed másodvezír parancsnoksága alatt, és másfél hónap múlva ért magyar földre. A hódoltság helyi erői helyben állomásoztak, ők az árvizek elvonulása és az utak felszáradása után mindig hamarabb akcióba kezdhettek, mint a Balkánt hosszú meneteléssel átszelő főszereg. **Most is ez történt. Hádím Ali budai pasa június 1-jén bevette Veszprémet**, ezzel jelentősen megerősítette a kelet-dunántúli hódoltság határvédelmét. Ezután **északnak fordult**, és hozzájárult a nógrádi várak módszeres elfoglalásának. **Júliusban a pasa megszerezte Drégelyt, Ságot, Gyarmatot, Szécsényt, Hollóköt, Bujákot és Salgót**: Buda északi védelme megerősödött.

Kara Ahmed másodvezír serege is a hadszíntérre ért. Ellenállás nélkül vonult **Temesvárig**, amelyet június 28-ára körülfalt.

Leküzdése sok időt, nagy műszaki felkészültséget kívánt.” Kara Ahmed a vizek helyére magas földsáncokat emeltetett, és állandó tüzrel három oldalról rommá lövette a bástyákat és a falakat. Losonczy István temesi ispán, Temesvár kapitánya mintegy 2300 magyar, spanyol, német, cseh és szerb katonájával sokáig, harminckét napon át állta az ostromot, és csak akkor adta fel a várat, amikor a védelem összes lehetőségét kimerítette. **Temesvár eleste kaput nyitott a Temes és a Maros menti várak elfoglalásához**. Ferdinánd király **lippai** kapitánya, a spanyol Aldana kiürítette a várat, **Lugost és Karánsebest** is elhagyták védői. Kara Ahmed a Maros hosszában bevette **Solymost, Aradot, Fellakot, Nagylakot és Csanádot**, és visszaért a Tiszához. Ezután északra, **Szolnok** felé fordult.

Amikor szeptember első napján Kara Ahmed Szolnok alá érkezett, Ali budai pasa serege már egy jó hete az ostrommal foglalatostkodott, miután a nógrádi váraktól ide

kanyarodott. A két folyó találkozásában létrehozott szigetre épített erődítés nem volt a várak vára, de egy-két heti ostromot kiállhatott volna. Idegen, zsoldos katonái azonban a szeptember 3-ára virradó éjjelen kiszöktek a várból. [Nyáry Lőrinc kapitány és vagy ötven magyar hajdúja ezek után csak két napig tudott kitartani.](#)

[Ahmed és Ali egyesített serege Eger alá vonult](#), és szeptember 9-én megkezdte a vár ostromát. Iszonyatosan hosszú idő, jó másfél hónap volt még hátra a törökök által Kászim napnak nevezett Szent Demeter napig, október 26-áig, a török sereg téli szállásra vonulásának legkésőbbi terminusáig. Dobó István és harcostársai azonban csodálatos erővel, végtelen leleménnyel és szigorú fegyellemmel október 18-áig kitartottak. Ekkor a veszekedő, zúgolódó, fáradt török sereg felhagyott az ostrommal, és hazaindult. Az 1552. évi nagy hadjárat véget ért.

Forrás: Hegyi Klára: Törökök 1552-es támadása

www.bethlenhagyomanyorseg.hu/index.php?.. Sapiientia

1552.évi török hadjárat

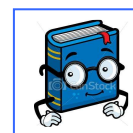
3.2. Török sereg nagysága és az egri vár védőinek helyzete

Feladat:

Adatgyűjtés, hallás után.

A hallásfigyelem fejlesztése, a hallás utáni információszerzés a nehezebben olvasó gyengénlátó gyerek életében kiemelt jelentőségű.

A hallott anyag minél jobb szintű megjegyzése a hallási figyelem fejlesztésével növelhető. Minden esetben ellenőrizzük, hogy valóban megértették-e a hallott szöveget. A szövegrészletek felolvasását bízjuk a legszebben olvasó gyerekekre/gyerekekre párbeszédese formában, vagy olvassuk fel mi.

Szervezés:

A gyerekek az első (Tinódi élete) feladat csoportbeosztása szerint dolgoznak. Minden csoportból egy felolvasó hangosan olvas. A meghallgatott részletek egymás közötti megbeszélése után rögtön írjanak.

Töltsétek ki a lapon lévő táblázatot! Milyen jellegű adatokra kell figyelnetek?

- Hasonlítsuk össze, hogy mekkora sereggel támadtak a törökök Egerre, és milyen erőkkel védekeztek a magyarok!
- Idézeteket fogunk felolvasni. A feladatokat az lesz, hogy gyűjtsetek adatokat a nagy lap kitöltéséhez! Milyen információkra kell a fületeket különösen hegyezni?

A papír képe a kitöltés után:

	törökök	magyarok
Haderő létszám	60-70 ezer	2 ezer
Erkölcsei tényezők	Elbizakodottak, rozszant akolnak tartják Egert	Tudják, hogy rajtuk múlik az ország sorsa

Irányított csoportmunka

5 perc

1. szövegrészlet

Temesvár elfoglalása után a Kara Ahmed pasa vezette török főszereg az újonnan épült szolnoki vár alatt egyesült Hadum Ali budai pasa csapataival, és szeptember 4-én megszállta a magára hagyott szolnoki erődítményt. A 60-70 ezer főnyi sereg innét továbbindulva, szeptember 9-11. között érkezett a "Felvidék kapujá"-nak tartott egri vár alá.

2. szövegrészlet

Gárdonyi: Egri csillagok Dobó és Varsányi párbeszéde

305. old. lap alja „ És a had mit beszél Egerről?”

GÁRDONYI Géza. *Egri csillagok*. [Bp.]: Diáktéka, 1999. ISBN 963 9198 10 2 (Diák kiskönyvtár, ISSN1418-6780)

3. szövegrészlet

Gárdonyi: Egri csillagok Védők helyzete Dobó előkészületei
282 - 285. old.

4. Összegzés**Feladat:**

Erkölcsei állásfoglalás, érvek-ellenérvek gyűjtése.

Bátorítsuk a gyerekeket véleménynyilvánításra. Hívjuk fel figyelmüket, hogy gondolkozzanak el mások véleményén, értékeljék egymás ötletességét, tartsák tiszteletben társaik érveit.

A gyengénlátó gyermek ezen a területen nincs hátrányban látó társaihoz képest, engedjünk teret elképzeléseinek.

Szervezés:

- Dobó tanácsadói vagytok. Ki mit tanácsolna neki a helyzet ismeretében? A tanácsodat érvekkel támaszd alá!

Szituációs játék- frontális munka**10 perc****5. A foglalkozás befejezése**

5.1. Hallgasd meg Dobó állásfoglalását, válaszd a z Egri csillagok 284. oldaláról!

GÁRDONYI Géza. *Egri csillagok*. [Bp.]: Diáktéka, 1999. ISBN 963 9198 10 2 (Diák kiskönyvtár, ISSN1418-6780) *vagy*

Gárdonyi: Egri Csillagok 284. old. vagy

Egri csillagok – Eskü (You tube) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

http://www.youtube.com/watch?v=GIA7t_xCt0k

IV. 1.2. Értékelés**A foglalkozáson folyó munka önértékelése kilépő kártyák segítségével.**

A „kártyából” a csoport létszámának megfelelően kell készíteni, a foglalkozás végén a gyerekek választanak, s visszajelzésként átadják a vezetőnek.

BIZONYTALAN VAGYOK.	MÁR KÖNNYEBB.
MAGABIZTOS VAGYOK.	TÚL SOK VOLT EZ NEKEM.
JOBBAN IS MEHETETT VOLNA.	SEGÍTSÉGRE VAN SZÜKSÉGEM.
NEM TUDTAM FIGYELNI.	ELVESZTETTEM A FONALAT.
JÓL MENT.	MINDENT ÉRTETTEM.
UNATKOZTAM.	TETSZETT AZ ÓRA.

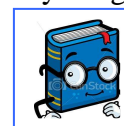
IV. 2. Modul: Az egri vár alaprajz modelljének felépítése, a várostrom egy részletének eljátszása.

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

Ebben a modulban hiteles leírások alapján a gyerekek felépítik az egri vár alaprajz modelljét Kapla építőből, vagy építő kockákból. Fontos, hogy a tevékenység során, az alaprajz, és a leírások alapján alakuljon ki a gyerekekben egy képzeletbeli kép a várról, melyet kreativitásukra építve megközelítőleg megvalósítunk a homokasztalon.

A gyerekeknek meg kell érteniük, hogy a kor várainak védelme sok leleményességet, bátorságot és még több hősiességet igényelt.

Makettekkel, modellekkel a gyerekek mindig szívesen dolgoznak, de hívjuk fel figyelmüket arra, hogy ezek a valóság kicsinyített, illetve egyszerűsített változatai. A látássérült gyermek a vizuális képzeleti pontatlanságai miatt hajlamos téves általánosításokra, amit a szemléltetés irányításával és a folyamatos visszakerdezővel elkerülhetünk.

A modul elvégzése után a tanuló:

- képes lesz felismerni egy alaprajzot, felnőtt segítségével méretarányokat megállapítani, viszonyítani ismert műtárgyakhoz. (épületek),
- megnevezés szintjén ismerni fogja az egri vár legfontosabb bástyáit, épületeit,
- önálló alkalmazás szintjén felépít falrészeket az építő elemekből, ötleteket ad objektumok jelöléséhez, az esetleges díszítéshez,
- beleéli magát a nézőpontváltásba, és megfogalmazza önálló véleményét,
- elvárando, hogy képes lesz csoportban dolgozni, együttműködni társaival, önfegyelmel kezelni a fellépő konfliktusokat,
- törekszik arra, hogy empátiával odafigyeljen gyengénlátó társa igényeire, segítse őt,
- a gyengénlátó gyermek törekedjen arra, hogy meg tudja fogalmazni csoportmunka során a látássérülésből fakadó igényeit a segítségnyújtás területén,
- képes a csoport munkáját röviden értékelni.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló:

- szerezzen ismereteket különböző információhordozókból (kép, szöveg, zene), a megszerzett tudást fogalmazza meg saját szavaival,
- különítse el az elsődleges és a másodlagos történelmi forrásokat,
- értelmezze a régies nyelvi anyagot, ismerje fel a szavak jelentését a szövegkörnyezet összefüggéseiből,
- ismerje fel a modell építése során jelentkező problémákat, tegyen erőfeszítést a különböző megoldások keresésében,
- tájékozódjon a történelmi térképen,
- vegyen részt a csoportmunka teendői megbeszélésében, a feladatok szétosztásában, megoldásában,
- próbáljon meg érvelni, gyakorolja a vitatkozás képességét, fogalmazza meg saját véleményét,
- értékelje önmaga és csoportja munkáját.

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

1. Alaprajz felismerésére, méretarányok meghatározására.
2. Alaprajz modell elkészítésére.
3. A csoport munkájának bemutatására.

IV.2.1. Tanulási feladat**A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása****1.1. Az előző foglalkozás csomópontjainak felelevenítése.****Ráhangelődés, a foglalkozás bevezetése****Feladat:**

A bevezető részben az előző foglalkozás legfontosabb pontjainak felelevenítése történik. A korabeli janicsárok képe motiválja a nézőpontváltásra (mábol a múltba tekintés – akkor élők véleményének megfogalmazása) a gyerekeket.

Ehhez, a dramatikus játékhoz nemcsak az ismeretek mozgósítása szükséges, hanem empátia is. Buzdítsuk a gyerekeket, hogy éljék bele magukat szerepükbe, fogalmazzák meg érzéseiket, véleményüket. Néhány jellegzetes ruhadarabbal erősíthetjük az átélést. (turbán, buggyos nadrág, papucs stb.)

Ha megakadnak, segítsük őket rávezető kérdésekkel, vagy nyitott mondatokkal.

Pl.: Ez Tinódi címere, aki minden jelentős csatát..., Az volt a véleménye rólatok.....

Szörnyű nagy pusztítást hagyatok..... Ezt az erős várat...Aki ilyen sziklaszilárd kapitány.... A feladat során folyamatosan bátorítsuk őket, dicsérjük a jó gondolatokat.

Szervezés:

Adjuk a gyerekek kezébe a megfigyelendő képeket!

A gyengénlátó gyermek számára teremtünk meg a jól láthatóság feltételeit.

Janicsárok képe - motivációs kép

Tinódi címere

Nagy térkép az 1552-es várháborúkról,

Az egri vár látképe

(az előző modul képeiből)

Megbeszélés

frontális munka 5 perc

- Hoztam nektek egy képet. Mit gondoltok, kiket ábrázol? (török gyalogos katonák, janicsárok valószínűleg a középső alak a főrangú tiszt) Képzeljétek el, hogy élővé varázsoljuk őket, itt vannak közöttünk. Hogyan köszönnétek nekik? (Törekedjenek a korhű üdvözlés formáira pl. meghajlás)

- Nézzétek meg az előző foglalkozás képeit! Szeretném, ha a képek alapján elmesélnétek a török katonáknak, hogy mit tudtatok meg az 1550-es évek eseményeiről! Úgy próbáljatok fogalmazni, mintha ti akkor élő magyarok lennétek, akiknek határozott véleménye van a történésekről. Mindenki egy mondatot mondjon, addig folytatjuk, míg mondanivalónk van. Ha valakinek nem jut eszébe semmi, passzolhatja a feladatot a következő gyerekeknek.

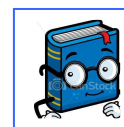
A vezető értékeli a gyerekek hozzászólásait.

2. A vár alaprajz modelljének felépítése

Bevezetés

Ennek a feladatnak az a célja, hogy a gyerekek a vár jellegzetes elhelyezkedését áttekintsék, ezzel megértsék az ostromlók és a védők nehézségeinek mibenlétét.

A gyengénlátó gyermeknek nehéz elképzelnie alaprajz és szövegrészlet alapján a várat, ezért számára a tevékenykedtetés, hogy modellezhet, megkönnyíti a reális képzet kialakítását. Eredményes munkájához alapos megfigyelést - főleg a gyengébb látóképességű gyermek – és több időt

igényel. Lehetővé kell tenni számára, hogy szükségletei szerint a bemutatott képeket, az alaprajzot, szövegrészletet ismételten, és nyugodtan megnézhesse. Magyarázzunk neki külön. A látás kiegészítése és támogatása érdekében fejlesztenünk kell tapintását.

A homokasztalon való manipulációhoz engedjük, hogy mindent megtapinthatson, de ne hagyjuk, hogy ezen felbátorodva a jól látó gyerekek széttúrják a kialakított domborzatot. Nekik magyarázzuk el, hogy rosszabbul látó társuk azért teheti, mert így több információhoz jut. Elképzelhető, mivel a szem-kéz koordinációja fejletlenebb, mint látó társaié, ez akadályozza őt a manipulációs mozgások pontos kivitelezésben. Ügyeljünk, hogy olyan csoportba kerüljön, ahol a társai tolerálják esetleges lassúságát, vagy kisebb ügyetlenségét, de értékelik ötleteit, a csapatért végzett munkáját.

2.1. Anyaggyűjtés a vár alaprajz modelljének felépítéséhez

Feladat:

Információk gyűjtése különböző típusú (elsődleges és másodlagos) forrásokból. A képek és a szövegrészek összevetése, a vár képzeletbeli megismerése, bejárása páros munkában.

Szervezés:

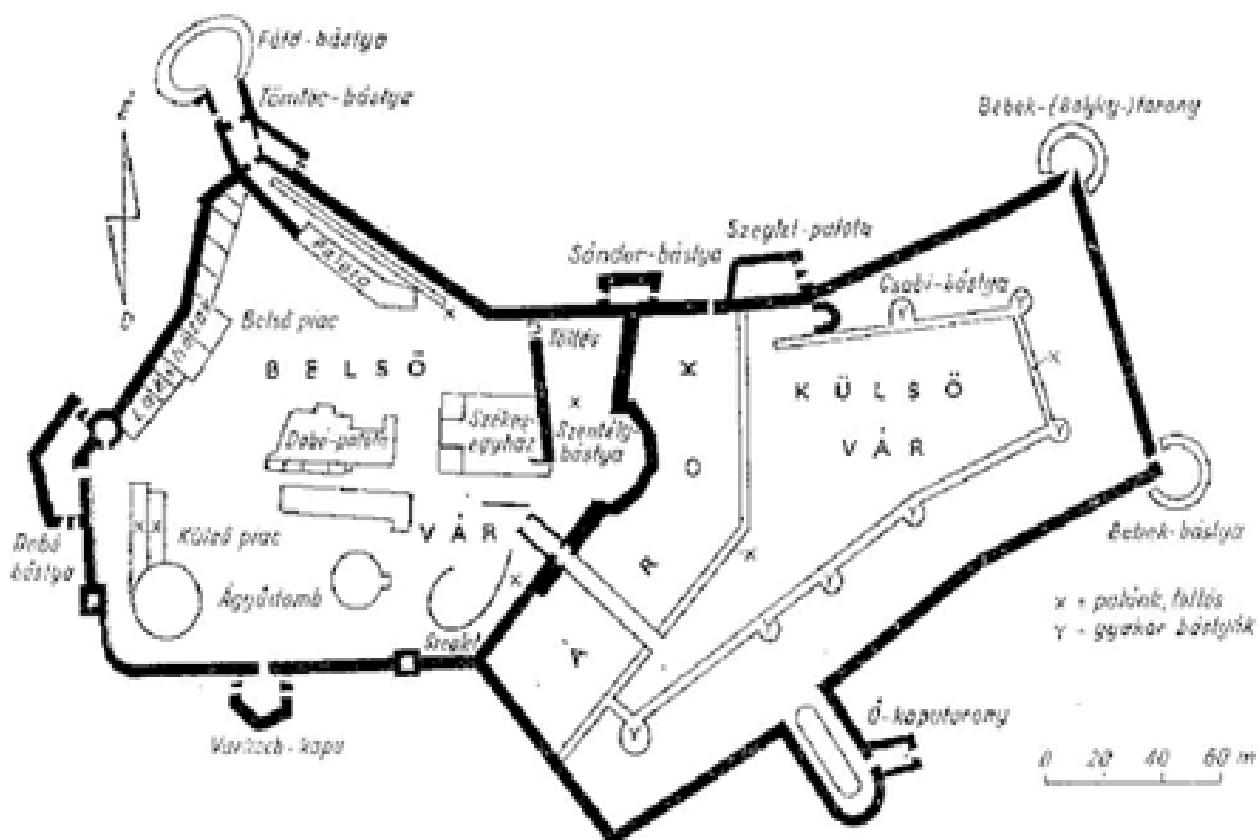
Az alaprajzot nagyítsuk ki, a szövegrészeket adjuk kézbe. A feladat megkönnyítésére félkövér betűs szavak jelölik az alaprajzon is megtalálható elnevezéseket. Mind a két feladat a déli kaputól indul. A gyerekek párokat választanak. A Tinódi részletet a jobb képességű gyerekekből álló párok kapják meg, és figyeljük rájuk, hogy jól értelmezzék a régies kifejezéseket. A gyengénlátó gyermek mellé ügyesen tájékozódó, térképolvasásban jártasabb, jó tempóban olvasó párt javasoljunk. A Gárdonyi részlet a leggyorsabban olvasóké. A kiinduló pontot és a továbbhaladás irányát beszéljük meg közösen, így indítva el a munkát, és folyamatosan segítsük őket.

Páros munka

10 perc

Olvassátok el Tinódi Eger vár viadaljáról szóló és Gárdonyi: Egri csillagok művének egy-egy részletét. Piros színessel rajzoljátok be az alaprajzra, mintha képzeletben Tinódi vagy Gárdonyi kalauzolna a várban, milyen útvonalon haladtok!

1. csoportja a pároknak Tinódi leírása alapján dolgozik az alaprajzon.

Tinódi leírása a várról

TINÓDI Sebestyén. *Krónika*.

Bp. : Európa, 1984. ISBN 963-07-2918-0 (Bibliotheca Historica, ISSN 0133-6967)

Sok épölése benn az várnak vagyon,
Dérről, város felől nagy bástya vagyon,
Varkucs Tamás rakatta **kapu** vagyon,
Közel napnyugatra egy toron vagyon.

délről, város

torony

Ahhoz közel egy **erős kőbástyája**,
Kit jó **Dobó** István rakatott vala,
Azon belől egy szép erős palánkja,
Az kaputúl nagy bástyáig az vala.

Az után régi nagy **földdomb** más vagyon,
Napnyugat között, észak között vagyon,...

Fenn az aránt belől mellette vagyon
Azon szegletön egy **kőbástya** vagyon,
Az az **tömlöc**, hossza északra vagyon,
Az mellett északról sok szép ház vagyon

Ez paloták alatt külső kőfala,
Kőfal belől egy sövénypalánk vala,
Paloták végében egyenös kőfala,
Fal végében az **Sándornak bástyája**.

Régön Príni Péter ketté szakasztá, *Perényi ketté választotta*
Az nagy várat fallal által rakatá, *külső vár*
Az **monostort belső várba** hagyatá,
Szanktuáriumát egy bástyának hagyatá. **Szentély bástya**

Egy nagy **töltést** vitézők csináltak,
Az tetején töltött kasok állának.

De az Sándor bástyátúl **szegletig**
Az fal kívöl egy nagy árok mindvégig,

Falon, árok kívöl, az kilső várba,
Kit Csabi bástyájának hívnak vala,
Mert mikor Csabi István bírja vala,

külső

Régen **Bebek** Imre rakatott vala,
Más szegleten **bástyát** épített vala,
Bebek bástyájának azt híják vala,
Ez két szeglet kilső várnak vége vala.

Az Bebek bástyájátúl tér meg alá
Vékon kőfal **ó kapu bástyájára**,
Az bástyán egy vékon kőtorony vala,
Ki alatt az régi ó kapu vala.

2. csoportja a pároknak Gárdonyi alapján járja be képzeletben a várat, és rajzolja rá az útvonalat az alaprajzra.

Gárdonyi részlet az anyaggyűjtéshez, a várban tett képzeletbeli sétához:

267. oldaltól a 275-ig – részletek

GÁRDONYI Géza. *Egri csillagok*. [Bp.]: Diáktéka, 1999. ISBN 963 9198 10 2 (Diák kiskönyvtár, ISSN1418-6780)

„Dobó karon fogta Gergelyt, és a **déli kapuhoz** vezette.

- Hát látod – mondotta ott megállva. – Hogy hamarosan tájékozni tudd magadat, képzelj el egy nagy teknősbékát, amely délre néz. Ez, ahol most vagyunk, ez a feje. A négy lába, meg a farka – a bástyák...
- Itt kezdődik az Alföld – magyarázta a tájat Dobó. Alattunk ez az Eger patak.
- **Ezek a falak újak** itt a kapu körül?
- Újak. Én építtettem.
- Jó magasak. A török itt aligha próbálkozik...

A vár **nyugati oldalára** mentek, a városra néző oldalra.

- Szédítő magas fal. Van ez 10 öl is.

Lóra ültek, és lovon haladtak tovább **észak felé. Két palota** állt ott. A kisebbik díszesebb, üvegablakos. A nagyobbik olyanféle épület, mint az uradalmi magtárak... . A kerten át a **nyugati oldal sarkára értek.**

- No, nézd – mondotta Dobó. – **Ez itt a földbástya.** Ez csak arra való, hogy ezt a sarkot a lövéstől védjem, meg azt a másik bástyát, ott, oltalmazza. Az ott **a tömlőcbástya.**

...Innen szép panoráma nyílt az észak felé nyúló völgyre, és a végén az erdős hegyekre... Gergely figyelmét a **vár háta** költötte fel. Ott magas dombok emelkednek a vár mögött, s a **dombokat csak egy mély, ásott árok választja el a vártól.**

- A támadást innen lehet várni – mondotta a dombokat szemlélve.

Tovább sétáltak kelet felé, ahol a sarkon megint egy kiszögellő, erős bástya magaslott.

- Ez a **Sándor bástya** – mondotta Dobó.

Gergely bámulva állott ott meg... Kívül árok, belül árok. Tíz-tizenkét ölnyi mélység.

- **Ez a külső vár.** Láthatod, hogy kelet felől hegynek beillő domb magaslik mellette. Ezt a dombot itt lent ketté kellett választani.

A tulsó felén van a **Bebek bástya**. A torony és a palánk arra való, hogy az ellenség ne lásson be a várba.

- Hát most gyerünk a templom bástyára – szóló Dobó. Különös épület állt ott. Egy rengeteg nagyságú templomnak a fele.”

2.2. A vár modelljének elkészítése

Feladat:

A képek, az alaprajz és a leírások nyomán a gyerekek csoportos munkában felépítik a vár alapfalainak modelljét.

Melléklet képei

Szervezés:

A foglalkozás vezetője a homok asztalon alakítsa ki előre a vár domborzati viszonyait, rajzolja be a homokba a vár alaprajzát.

Ha nincs lehetőségünk homokasztalon építeni, keménypapír ollóval történő térbeli alakításával tegyük érzékelhetővé a vár dombra felkúszó észak, északkeleti oldalát. Segítségnek rajzoljuk csomagoló papírra a vár alaprajzát. Segít a letöltött kép, az alaprajz, a leírás. Törekedjünk a méretarányok betartására. A gyerekek kb. 70-100cm széles és 150-200cm hosszú asztal körül tudnak 6-8-an kényelmesen dolgozni. Az alaprajznak megfelelő várfal részeket kb. 4-5cm magasságban építsék fel Kapla játék fa rudacskaiból, vagy építőkockából.

A közös munka zajjal jár, ezért ügyeljünk, hogy a látássérült gyermek a hallására támaszkodva is tudjon dolgozni. A feladatmegoldás során lépünk a látássérült gyermek mellé, mutassunk rá újra a megfigyelendőkre, mikor a csoportnak szóló magyarázat után ő egyénileg is megkapja a képet.

Ha helyet kell változtatnia, számítsunk arra, hogy lehetővé kell tennünk akadálytalan mozgását. Pl. Ne legyen földre letett tárgy, amiben megbotolhat stb.

A felépítendő méretű homokba rajzolt alapon megszervezzük a csoportok munkáját, szétosztjuk a feladatokat. A részek megjelölésénél használjuk az égtájak nevét. E szerint négy-öt csoportot érdemes kialakítani. Egy csoport a belső és a külső vár legfontosabb épületeit, a palotát, a templomot, és a Csabi bástyát építheti fel jelzésszerűen. A bástyákat lefordított kisméretű műanyag kávéspohárral, a kapukat egy-egy építőelemmel, a külső vár kettős falrendszerének belső részét (Csabi bástya) egy Kapla sossal jelezhetjük. Amelyik társaság legelőször fejezi be a munkát, a kész falrészekre ráillesztheti a megnevező szókártyákat.

A tevékenység előkészítése:

- Figyeljétek meg a vár 1552-es állapotáról készült rekonstruált képeket!
- Hová helyezzük el az Eger patakot? Ki emlékszik a leírásokból, vár melyik oldalán folyik? (megjelölése kék szalaggal, vagy kék krétadarabokkal)
- Hol lehet a várnak az a része, melyről Gárdonyi azt írta „**dombokat csak egy mély, ásott árok választja el a vártól?**”

Kis csoportokban fogtok dolgozni. A csoport a vár egy-egy részletét építi fel a kockákból.

Kiscsoportos munka

30 perc

3. Tevékenység

A csoportok felépítik a számukra kijelölt részeket.

Elhelyezik a belső épületeket, feliratokat.

Folyamatosan segítsük, javítsuk, dicsérjük munkájukat.

A befejezés után a csoportok nyitott mondatok segítségével értékeljék munkájukat!

Szemponatok:

- A csoport számára gondot okozott ...
- A csoportom jól tudott együttműködni..... -ben
- Dicséretet kaptunk -ért

4. Játék: az egyik ostrom modellezése

Szervezés:

A magyarázat alatt, néhányan töltsék fel a modell északi oldalán lévő árkát, először hurkapálcika darabokkal, majd homokkal.

Valószínű, hogy mindenki szeretne játszani a várral és a katonákkal. A megbeszélés után tegyük lehetővé, hogy párhuzamosan egy időben nézzék a filmet és játszanak.

Magyarázat, megbeszélés - frontális munka

5 perc

Észak-keleti falrész alatt mély árkot készítettek a vár építői, mert a vár mellett ezen a részen domb emelkedik. A törökök ezt kihasználva az ostrom végső szakaszában betömtek az árkot a környéken kivágott fatörzsekkel, ágakkal. Mikor a várbeliek ezt észrevették, Bornemissza Gergely ötletére gyúlékony anyagokat, pl. olajat öntöttek le, szalonna darabokat, cserépbombákat dobáltak a készülő töltésre. Mikor a törökök támadásra indultak, gyújtónyilakkal lángra lobbantották a faalkotmányt.

- Mit gondoltok, mi történt?

Hallgassuk meg a gyerekek véleményét!

A sikertelen ostrom után a törökök újra próbálkoztak, de most földet hordtak az árokba, és így töltötték fel.

- Ti hogyan védtétek volna a várfalat ebben az új helyzetben?

Hallgassuk meg a gyerekek véleményét újra! Kérjük meg őket, hogyha valaki látta a filmet, vagy olvasta a könyvet, ne árulja el Bornemissza véleményét és a védők hősiességének titkait.

Filmrészlet megnézése (4.34 perc)

Hungarian Heroism: Siege of Eger 1552 (You Tube.com) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://www.youtube.com/watch?v=iEAj4lwX00Q>

Megbeszélésen a gyújtó bombákkal „preparált” malomkerék, cserépbombák és az asszonyok szerepe kiemelendő.

5. Befejezés

Részlet felolvasása Gárdonyi regényéből (2 perc)

A törökök elvonulásának körülményei Varsányi beszámolója alapján: 479. oldal.

IV.2.2. Értékelés

A foglalkozáson folyó munka önértékelése kilépő kártyák segítségével.

A „kártyából” a csoport létszámának megfelelően kell készíteni, a foglalkozás végén a gyerekek választanak, s visszajelzéseként átadják a vezetőnek.

BIZONYTALAN VAGYOK.	MÁR KÖNNYEBB.
MAGABIZTOS VAGYOK.	TÚL SOK VOLT EZ NEKEM.
JOBBAN IS MEHETETT VOLNA.	SEGÍTSÉGRE VAN SZÜKSÉGEM.
NEM TUDTAM FIGYELNI.	ELVESZTETTEM A FONALAT.
JÓL MENT.	MINDENT ÉRTETTEM.
UNATKOZTAM.	TETSZETT AZ ÓRA.

A felépített modellt őrizzük meg az 5. modul kiállításának céljára.

IV.3. Modul: A végvári vitézek élete

Tudnivalók a modul feldolgozásához

Bevezetés:

Ezen a foglalkozáson jobban építünk a gyerekek kezdeményező kedvére, önállóságára, mint az előzőekben. Az a cél, hogy minden egyes gyermek képes legyen az általa választott témából önálló információgyűjtésre.

A feldolgozást, következtetések levonását frontálisan végezzük, de adjunk olyan segítő támpontokat, hogy a következő alkalommal az ügyesebbek ezt a gondolati tevékenységet is próbálják meg önállóan elvégezni.

A modul arra törekszik, hogy a gyerekek minél több információt szerezzenek a végvári vitézek életéről. Értsék meg, hogy milyen kiszolgáltatott helyzetben éltek és így is igyekeztek megvédeni a rájuk bízott területeket. Fontos, hogy meglássák erkölcsi nagyságukat, és ráérezzenek a hazáért, a közért vállalt önkéntes, halálig tartó feladatvállalásukra.

A modul elvégzése után a tanuló:

- felismerés szintjén képes lesz a végvári katonák fegyverzetét, ruházatát megkülönböztetni más viseletektől,
- önállóan képes jártasság szintjén az elektronikus információkeresésre, életkorának megfelelő szintű feldolgozásra,
- alapokkal rendelkezik a gondolatterkép készítésében, jártasságot szerez az információk összegzésben, következtetések levonásában, rendszerbe állításában,

- törekszik arra, hogy önálló alkalmazás szintjén legyen képes lényegkiemelésre és az összefüggések megteremtésére a különböző forrásokból; (könyvek, szakfolyóirat, internetes honlap, film, vers),
- képes szempontok alapján munkáját a foglalkozás végén értékelni,
- a csoport munkájában aktívan és segítőkészen vesz részt.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló:

- Használja kritikusan a különböző információhordozókat,
- Ismerjen fel a szövegértelmezés, szövegfeldolgozás során kapcsolatokat, összefüggéseket,
- Legyen képes az ismereteket rendszerezni, megoldását indokolni,
- tegyen különbséget a bizonyosság, lehetőség és valószínűség között,
- építse be az új ismereteket a mobilizált meglévők közé,
- tájékozódjon a történelmi térképen,
- vegyen részt a csoportmunka teendői megbeszélésében, a feladatok szétosztásában, megoldásában,
- végezzen elektronikus információkeresést, feldolgozást.

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

1. A végvári katona felismerésére képi ábrázolásokon.
2. A végvári élet bemutatására.
3. Gondolattérkép csoportos készítésére.
4. A tények ismeretében erkölcsi ítélet meghozatalára.

IV.3.1. Tanulási feladat

A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

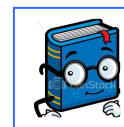
1. Ráhangolódás, a foglalkozás bevezetése

Feladat:

A végvári vitézek életéről szóló állítások igazság tartalmának mérlegelése

Az állítások szokatlan igazságtartalmuk miatt érdeklődés felkeltőek, és szempontrendszerül szolgálnak a további munkához.

A gyengénlátó gyermek számára (ha szükséges) legalább félkövér Verdana, vagy Ariel 14-16 betűméretben nyomtassuk ki a mondatokat, hogy segédeszköz nélkül is gyorsan el tudja olvasni.

Szervezés:

A gyerekek egyenként húznak a kártyákból, hangosan felolvassák, véleményét formálnak, amelyet a csoport megbeszél.

A megbeszélte mondatkártyákat csoportosítva tesszük a gyerekek elé, aszerint, hogy azt valószínűnek tartják, vagy sem.

Megbeszélés – frontális munka

10 perc

- Az előző két alkalommal a törökök elleni harcokról, az egeri vár hősiességéről tudtunk meg sok mindent. Néhány várvédő kapitányt, kiemelkedő vitézt név szerint is megismertünk, ma a névtelen hősekről, az ő életükről, a végvári vitézekről lesz szó.

- Mindenki kap egy állítást a végvári katonákról, melyet hangosan olvassatok fel!

Próbáljátok meg közösen eldönteni, hogy elhiszitek, amit felolvastok, vagy nem?

A megbeszélés után eszerint fogjuk „véleményünk szerint igaz, vagy lehetséges”, „véleményünk szerint hamis” csoportokba rendezni a mondatokat.

Állítások mondatkártyán:

A katonáknak gyakran nem volt otthonuk, a várban éltek le életüket.

A végvárakban több mint 20.000 vitéz szolgált a török időkben.

Hasonlóak voltak a nemesekhez, mert nem kellett adót fizetniük.

Gyakran éhesen és elkeseredetten portyáztak zsákmányra lesve, raboltak, pusztítottak a törökök által megszállt területeken.

A végvárak feladata elsősorban az volt, hogy megvédjék a körülötte lévő területeket, és ügyeljenek arra, hogy az ellenfél katonái a várat megkerülve ne kerüljenek a háta mögött fekvő területekre.

A végvári katonák gyakran a török támadások miatt mindenüket elvesztett jobbágyokból és kispapok soraiból kerültek ki.

“*Se pénz, se posztó.*”- szólásunk a végvári katonák korából maradt fenn.

A végvári vitézek erőssége a lesre csalás, félrevezetés, a rajtaütés harcmódora volt.

A vitézek lóháton harcoltak, támadófegyverként szablyával és kopjával, védőfegyverzetként a testet óvó sodronyínggel és a fejét védő sisakkal kellett rendelkezniük.

Mindhalálig szem előtt tartották, hogy becsületesen éljenek és harcoljanak.

Az ellenségként szemben álló végvárak katonái párviadalokkal készültek a későbbi összecsapásokra.

A magyar királyság katonai védelmét, így a vitézek zsoldját külföldi adományokból fedezték.

2. Probléma felvetése

Feladat:

Gondolattérkép készítése közösen

Szervezés:

A foglalkozás során gondolattérképet fogunk kitöltetni a gyerekekkel.

Minden összegyűjtött információt beleírunk, majd ezt összegezzük, és ez alapján következtetéseket vonunk le. Az ábra vázlatát előre készítjük el csomagolópapírra, vagy táblára. Úgy dolgozzunk, ha a gyerekek új szempontot vetnek fel, azt is be tudjuk illeszteni.

Először a témakörökben állapodjunk meg. Kérdésekkel segítsük a gyerekeket, hogy, az elképzelésünknek megfelelő szempontrendszert gyűjtsék össze. Ezeket 1-1 gyerek írja fel a gondolattérképre, hogy maradjon hely mellette, majd a későbbiek során válaszokat, információkat keresünk.

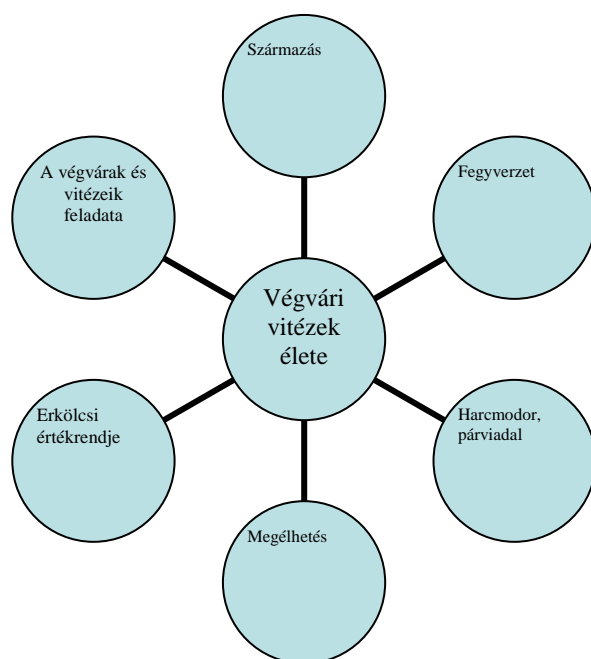
Megbeszélés –frontális munka

5 perc

- Derítsük ki, hogy mi az igazság a végvári katonákról!

- Dolgoztatok már gondolattérképpel? Középre írtam, hogy miről gyűjtünk információt: most a végvári katonákról. Hogy megkönnyítsük a dolgunkat, beszéljük meg, hogy milyen témaköröket javasoltok. Az előző mondatok információi közül melyik keltette fel a kíváncsiságotokat leginkább? Ha a végvári vitézek életéről szeretnénk minél többet megtudni, ezt a gondolatot /ezeket a gondolatokat milyen szemponthoz tudnánk sorolni?

Javasolt forma:

3. Anyaggyűjtés önálló munkával

Feladat:

Különböző forrásokból információ gyűjtése.

3.1. Az önálló munka megszervezése

Ebben a részben lehetőségünk nyílik differenciálás megvalósítására. A gyerekeket képességeik, érdeklődéseik szerint orientálhatjuk 1-1 téma választása felé. Vannak hosszabb és rövidebb szövegek. A csoport vezetője készüljön fel több példánnyal a feladatokból, hogy aki hamarabb befejezi a sajátját, az két témát is vállalhasson (párhuzamosan társával). Az önálló munka alatt számos lehetőségünk nyílik az egyéni segítségadásra, a keresés technikáinak tökéletesítésére, a lényegkiemelés megkönnyítésére.

Ehhez a részhez, az internetes kereséshez azonos időben több hozzáférési helyre van szükség. Ha megoldható, akkor szervezzük iskola esetén a számítástechnika szaktanterembe a foglalkozás lebonyolítását. Amennyiben nincs rá lehetőségünk használjuk a mellékletben található kinyomtatott cikkeket, képeket. A segítő feladatokat és kérdéseket is adjuk külön lapon a kezükbe az egy-egy feladathoz szükséges üres kártyákkal és táblázattal együtt. A mellékletben egy ráadás feladat található tetszés szerinti felhasználásra.

3.2. Önálló munka

25- 30 perc

- Válasszátok ki, hogy ki, melyik témakörrel szeretne foglalkozni!
- A témakörhöz kapcsolódó mondatkártyát vedd magadhoz, és tartalmát vedd össze a megismert adatokkal! A képek, filmek, írásos források megismerése után keressétek ki a szövegből a leglényegesebb gondolatokat, és írástok le a kapott lapra! Ezt fogjuk a megbeszéléskor a gondolattérkép megfelelő helyére illeszteni. Segítségül kérdéseket, feladatokat kaptok minden témakörhöz, hogy könnyebben tájékozódjatok az információk között.

a. Végvárak és vitézeik feladata

Emeld ki aláhúzással a szövegből, mi volt a legfontosabb feladata a végvári katonáknak!

Végvár (Wikipédia)[on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/V%C3%A9gv%C3%A1r>

A végváraknak kettős funkciójuk volt. Egyrészt a körülöttük, mögöttük fekvő területeket védték, ezt nem úgy kell azonban érteni, hogy a várak helyőrsége fel tudta volna tartóztatni a nagyobb támadó seregeket, hanem elsősorban a környékbeli lakosság számára nyújtott menedéket a betörő ellenséggel szemben. Emellett a nagyobb hadseregek hátában az utánpótlási útvonalak zavarására, megszakítására volt elegendő erejük. Ezért a hódító hadjáratok során az útjukba eső erődítményeket igyekeztek elfoglalni. Az ostromnak a várak méretüktől függő ideig ellenállhattak, azonban felmentő sereg nélkül általában a legnagyobb erődítmények is kapituláltak.

Másrészt portyáikkal az ellenség elérhető területeit pusztították, onnan adót szedtek, foglyokat ejtettek. Ez a szerep legalább olyan fontos volt, mint a passzív, védekező szerep, ezzel az ellenség területén tartották a háborút, megakadályozták a nyugodt termelést, kárt okoztak a másik félnek, megnehezítették a nagyobb támadó seregek élelmezését. Ezt a harcmodort mind a magyarok, mind a törökök alkalmazták, és a végvár funkciójához olyannyira hozzátartozott, hogy még békeidőben sem hagytak fel a rajtaütések szervezésével. A rombolás mellett a portyázások szolgálták az erő fitogtatására is, ami különösen fontos volt, amíg még a török-magyar határ a Délvidéken húzódott, és az ütközőállamok ingadozó uralkodói ahhoz pártoltak, akinél a nagyobb erőt sejtették.

Segítő kérdések:

- Mi volt a feladatuk a körülöttük lévő területekkel?
- Hogyan segítették a lakosságot?
- Miért igyekeztek elfoglalni a hódítók az útjukba eső erődítményeket?
- Mi volt a célja a portyáknak, rajtaütéseknek?

b. Származás

A török kor Magyarországon II. XVII. század [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://nemzetiegyletek.hu/node/19>

Egy új társadalmi csoport születése a végeken: a végvári katonaság

A török hódítás következtében a magyar társadalom a 16. század második felére egy teljesen új csoporttal, a végvári katonasággal vagy - miként a korban nevezték - a vitézlő néppel/renddel bővült. A több mint 20.000 főnyi, állandó határ menti őrszolgálatot teljesítő katonaság önállóságát azoknak az előjogoknak (adó- és földesúri joghatóság alóli mentesség, önálló katonai igazságszolgáltatás, vallásszabadság) köszönhette, amelyekkel korábban csak az ország kiváltságos rétege, a nemesség rendelkezett. Miután a vitézlő rend tömegeit, földjüket vesztett jobbágyok és kispapok, tisztikarát köznemesek, vezető részét pedig főnemesek alkották, a rétegbe való bekerülés a korban a felemelkedés egyik legkiválóbb lehetőségét kínálta.

Segítő kérdések:

- Milyen előjogai voltak a végvári vitézeknek?
- Kik rendelkeztek még ezekkel a jogokkal?
- Kikből lettek végvári katonák?

c. Megélhetés

Táblázat és szövegrészlet

PÁLFFY Géza: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. In: Történelmi Szemle. 1999. 41. évf. 3-4. sz. p. 331-369. ISSN 0040-9634 *vagy*

PÁLFFY Géza: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. *Történelmi Szemle* [on-line]. 1999. 41. évf. 3-4. sz. [idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://epa.oszk.hu/00600/00617/00004/index.htm>

A végvári vitézek ellátásának fedezete

Év	A magyarországi végvári katonaság éves zsoldja rajnai forintban	Hány százalékát fedezi ennek Magyarország bevétele?	Hány százalékkal kellett ezt kipótolni, hogy ne csak a zsoldra, hanem az egyéb katonai kiadásokra is elég legyen?
1554	761 766	100	50
1556	945 475	81	40,5
1572	1 385 965	55	27,5
1576	1 658 736	46	23
1578	1 461 900	52	26
1582	1 418 292	54	27
1593	1 572 533	49	24,5

Segítő kérdések:

- Melyik évben fedezte Magyarország bevétele a zsold teljes összegét?
- Melyik évben költöttek legkevesebbet a végvári rendszerre?
- Melyik évben került legtöbbe a magyar végvári rendszer fenntartása?

A királyi Magyarország biztonságán 15-20 ezer katona őrködött. Ezek évi zsoldja 100 000 forint körül mozgott, aminek túlnyomó része közvetlenül a kincstár terhelte. Ezen túlmenően hatalmas összegeket emésztett fel az erősségek korszerűsítése, karbantartása és fegyverzetük felújítása is. A kincstár magyarországi hadiadó-, vám- és regálé bevételei csak ritkán haladták meg az évi félmilliót. A német birodalom rendjei folyamatosan tetemes évi összeggel támogatták Magyarország védelmét, gyakorta küldött segélypénzt a pápa is, az osztrák és a cseh tartományok pedig – az adón túl – közvetlenül is segítették az előterüket oltalmazó végvárokat.

Kérdések a szövegrészlethez:

- Hány végvári katonának kellett körülbelül mennyi zsoldot kifizetni?
- Milyen költségek voltak még?
- Mekkora volt a kincstár magyarországi bevétele?
- Kik támogatták pénzzel a magyarországi végvárokat?
- Mit gondoltok, miért?

d. Harcmódor

Várépítés és honvédelem. 8. Élet a végeken. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://tte.hu/toertenelemtanitas/toertenelemtanarok-orszagos-konferenciaja/6695-varepites-es-honvedelem>

E helyütt csupán a legszűkebben, a stratégia és a taktika szempontjából mutatjuk be a végvári katonák életét. Már a XV. századi törökellenes harcokban bebizonyosodott, hogy a pusztá védekezés nem szerencsés harcmód: a túlnyomó erővel felvonuló ellenség, tetszés szerint választhatta ki és ostromolhatta meg a végvári vonal akármelyik erősségét. A támadó hadjáratokat tehát a mélységbe vezetett portyákkal igyekeztek megzavarni, késleltetni, a felvonulásra kijelölt területet elpusztítani. E harctevékenység mindkét fél által továbbfejlesztett elemei a rajtaütés, a lesvetés, az elterelés, a csata voltak, amint ezt számos egykorú metszet tanúsítja, például Isaac Maioré. Erről az életről szólnak Balassi Bálint, Rimay János csodálatos költeményei.

Tavasszal a főkapitányok szemlét, seregszámlát tartottak. A szemben álló végvárak katonái párviadalokkal készültek a későbbi összecsapásokra. A kisebb felderítések gyakran torkollottak rajtaütésbe, a könnyűfegyverzetű török vagy magyar lovasság kedvelt vállalkozásaiba. Ezeket kis erőkkel hajtották végre az ellenség felderített, nem eléggé biztosított menete, táborhelye, utánpótlási bázisa ellen. A lesvetéshez nagyobb erőre volt szükség: együttesen alkalmaztak lovasokat, gyalogosokat, sőt olykor ágyúkat is. Két mozzanatról állt: a lesre csalásból és a rajtaütésből. A lest állító csapat "mortalékot" küldött ki az ellenség elé. Ők zavart keltettek, menekülést színleltek, és így megbontották az ellenség erőit. A jól elrejtőzködő "derékles" pedig több oldalról rajtaütött az üldözés hevében szétszóródó, a biztosításról megfeledkező ellenségen. Ilyen eljárást alkalmaztak menetoszlop, nagyobb létszámú portyázó csapat ellen, sőt olykor megpróbálták kicsalogatni a várak őrségét is. Ha a túlerő miatt sem a rajtaütés, sem a lesvetés nem látszott célszerűnek, akkor megkísérelték az elterelést (diverziót). Végül eszköz volt a csata, amit az állandó török túlerő miatt a magyar végbeliek ritkán vállaltak el. Ha viszont a jól felfegyverzett idegen honos zsoldosok és a magyar végbeliek együttesen vonultak ki, jó eséllyel rendelkeztek a teljes egészében könnyű fegyverzetű oszmán seregekkel szemben, és ezt az esélyüket a korlátozott erőkkel vívott ütközetek többségében győzelemre is váltották (Pálffy Miklós, Huszár Péter, Nádasy Ferenc). A főerők nagy csatáit azonban 1664-ig az oszmánok nyerték.

Segítő kérdések:

- Milyen módon zavarták a katonák a támadó hadjáratokat?
- Hogyan fejlesztették tovább ezt a harci tevékenységet?
- Mi volt a kedvelt harci vállalkozásuk?
- Mekkora erő kellett a lesvetéshez?
- Mikor vállalkoztak nyílt csatára, nagyobb ütközetre?

e. Fegyverzet

KOVÁCS S. Tibor. Huszárok és fegyvereik a 16-17.században.
in: *Rubicon*. 1997. 8. évf. 7. sz. ISSN 0865-6347

A huszárság évszázadokon át a legjellegzetesebb magyar fegyvernemnek számított. Szerepe a 15. század végétől nőtt meg, s Mohács után vált meghatározóvá a magyar hadviselésben. Könnyű fegyverzete különösen alkalmassá tette arra a gyors, sokmozgásos harcmodorra, amellyel helyt állhatott a törökökkel szembeni, békeidőszakban sem csituló, állandó, kemény és öldöklő küzdelemben.

A huszárság - fegyverzetével és harcmodorával - a török könnyűlovassághoz hasonlított leginkább, s annak legfontosabb ellenfele volt. Ezt támasztják alá az 1492. és 1498. évi törvények is. Az előbbi kimondja, hogy a bandériumok fele huszárokból álljon, az utóbbi szerint a déli megyéknek kizárólag huszárokat kell kiállítaniuk.

Török hatást mutat a magyar huszárság egyik legjellemzőbb fegyvere, a könnyű szablya, ívelt, pengével és erőteljes fok éllel - legkorábbi fennmaradt példánya a 15. század végéről származik. Ugyanekkor jelentek meg a huszároknál - szintén török hatásra - a kúpos, hat- vagy nyolcgeregzdes sisakok is. A védőfegyverek között a sodronying is népszerűvé vált. Az 1518. évi II. törvénycikk szerint egy huszárnak támadófegyverként szablyával és kopjával, védőfegyverzetként a testet óvó sodronyinggel és a fejet védő sisakkal kell rendelkeznie.

A szablyával - amely csak vágásra (és szúrásra – megj. a BGHE által) való - nem lehetett leküzdeni a sodronyingból és az arra erősített fémlemezekből álló török testpáncélt. Egy vékony hegyű, merev penge viszont könnyen áthatolhatott a láncszemek között. Ezt használta ki a huszárság, amikor a 16. század elején fegyverzetébe illesztette a hegyes tört. Ezzel az egy méter hosszú, igen hegyes, keskeny és merev

pengéjű kiegészítő fegyverrel szűrni lehetett. Mivel szablyájukat a huszárok a bal oldalukon viselték, a hegyes tört általában a nyereg jobb oldalára kötötték fel.

A 16. század közepe fordulópontnak tekinthető a huszárság történetében. A mohácsi csata török ágyú- és puskatüzében gyakorlatilag megsemmisült a magyar nehézlovasság. A huszárság ezután vette át a nehézlovasság szerepét, s vált a legfontosabb fegyvernemé. Tagjai elsősorban az ország részleges megszállása következtében elmenekült kismanesség, valamint a hódoltság lakosság soraiból kerültek ki, s e fegyvernem gyakorlatilag teljesen magyarrá vált. Az előző század török módra és török típusú fegyverekkel harcoló huszársága fegyverzetét tekintve is jelentősen átalakult.

A magyar huszárság egyrészt kihasználta az ellenfél hiányosságait - mint azt a hegyes törk alkalmazása bizonyítja -, másrészt tovább is fejlesztette az átvett fegyvereket. A legfontosabb változás az önálló magyar szablya létrejötte a 16. század közepe táján. E fegyverre az oldalnézetben sas fejre, felülnézetben csepp alakra emlékeztető markolatgomb jellemző, amely olyan, mintha egy makk alakú kupakkal rendelkező török szablyát a markolat határánál lévő kidudorodásnál elválnánk. Ez a fegyver jobban kézben tartható, ezért a török szablyákon szokásos csuklózsinórt már el lehetett hagyni.

A 16. század közepén a magyar szablya igen hosszú keresztvassal készült, amely később jelentősen megrövidült. A század második felében népszerűek voltak a Genovában készített szablyapengék, amelyeket a későbbiekben, Szíriában nagy számban utánoztak. A hegyes török pengéi jórészt Dél-Németországban, kisebb részben Genovában készültek. A kard- és hegyes törpengéket német és olasz kereskedők vitték Pettauba (ma Ptui, Szlovénia), ahonnan magyar partnereik szállították tovább a megrendelőknek, akik között törökök is akadtak.

A 16. század közepére kialakult a csúcsos harang formájú magyar huszársisak is, melyet szemellenzővel, leereszthető orrvassal, fülvértékkel, valamint nyakvérttel láttak el. A század utolsó harmadára a harang félgömb alakúvá vált, s a nyakvért jelentősen meghosszabbodott.

A korábbi kisméretű huszárpajzsokat felváltották az úgynevezett huszártárcsák, amelyek egyik oldala jelentősen megnyúlt, felülete pedig ívelt volt, így jobban védte a harcos testét. Ezeket a fából készült pajzsokat festéssel és címerekkel gazdagon díszítették.

A század második felében váltak gyakoribbá a huszár félvérték. A mellvért és a hátvért 6-11 vízszintes lemezsből volt összeszegecselve, ami némi mozgási lehetőséget biztosított viselőjének. A sodronyong viselése szinte általános volt, sőt előfordul a sodronyogallér használata is, amely jó védelmet nyújtott a felsőtestre irányuló vágások ellen.

A 16. század második felében már nagy számban használták a pallost, amely a szablyánál nehezebb, egyenes, egyélű, csak vágásra alkalmas kard. A lóra való pallost - a hegyes törhöz hasonlóan - a nyeregre kötötték fel. Létezett egy rövidebb pengéjű változata, amelyet a huszár a szablyája helyett használt.

A korábban használatos nagyméretű gerezdes buzogányok egyre inkább méltóságjelvénné váltak. Közülük a legismertebb a hadnagyi buzogány, ez általában 7-11, esetleg ennél is több gerezddel rendelkezett, és többnyire vasból vagy rézből készült. Az alacsonyabb rangú katonai parancsnokok kezében a hadnagyi buzogány fenyítőeszközként is szerepelt. A magas rangú katonatisztek és főurak aranyozott ezüsből készült gerezdes buzogánya mindennaposnak számított a 17. században és a 18. század elején.

A huszárok körében népszerű süjtőfegyver volt a csákány is, amely ekkoriban már igen hosszú csőrrel rendelkezett. Az ellenfél sisakjának és páncéljának bezúzására alkalmas csákányfokosnak szintén készültek nemesfémme borított példányai a huszártisztek számára.

A hegyes törökön a 16. század közepén megjelentek a penge felé hajló kereszt vasszárak és a nyolcszög vagy kör alakú háritólapok. A 17. század első harmadától pedig már a korabeli magyar szablya markolatával és keresztvasával készültek. A korábbi négy élű pengéket a könnyebb és rugalmasabb három élű változat jellemzi, ezért a 17. század végén a hegyes török átlagos hosszúsága 1,3 méter lett.

A hegyes törk a török uralom alóli felszabadító háborúk idején élte virágkorát. 1686-ban Ottlik György huszártiszt Buda ostromakor török hadilobogót zsákmányolt egy ellenséges lovas "meghegyestörözése" után. Ottlik naplója a következőképpen örökíti meg az eseményt: "elszakasztván balszárnnyárúl egynéhány törököt, azokban kettővel magam egyedül jól megpuskáztam és egyet meghegyestöröztem: mellébe szegezvén hegyes törömet, lapocka-csontjába adatott, kinek kezében volt egy török lobogó." Miksa

Emánuel bajor választófejedelem írásban dicsérte meg a vitéz huszárt jeles haditettéért.

Segítő feladat:

- Gyűjtsd ki a támadó fegyverek nevét, 1-1 szókártýára, és írd le néhány szóval a jellemzőiket!
- Keresd meg, melyik képhez illik a leírásod!

Fegyverek rajza, képe a modulhoz tartozó mellékletben található.

f. Párviadal

A koppányi aga testamentuma - filmrészlet

A koppányi aga testamentuma 1. rész bevezető, főcím, párviadal (You Tube)

[on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://www.youtube.com/watch?v=03SAYBVx6WI&feature=endscreen&NR=1>

Segítő kérdések a filmrészlet feldolgozásához:

- Mit tett a viadal előtt az idős török katona?
- Milyen fegyverrel harcoltak?
- Milyen fegyverekkel rendelkeztek a kísérő vitézek?

Kísérő zene szövege

Gyöngyöm, ékem nincs már nékem,

Semmi kincsem földön, égen.

Életem kezemben tartom,

Mint a kardom, mint a kardom.

Ha elmúlok, hát elmúlok.

Ezen én már nem búsulok.

Böcsületem tisztán tartom,

Mint a kardom, mint a kardom.

Ha meghalok, eltemetnek,

Kincset vélem nem temetnek,

Vélem más mi ne porladjon

Csak a kardom, csak a kardom.

Segítő kérdések a vers feldolgozásához:

- Miből gondolhatjuk, hogy nincstelen vitézről szól a dal?
- Mit tart a vitéz legnagyobb kincsének?

(Akik hamarabb befejezték munkájukat, nézzék meg a filmrészletet is, hallgassák a Balassi verset is!)

g. Erkölcsi értékrendjük

Balassi Bálint: Egy katonaének. A vers szövegének feldolgozása.

Vitézeink emlékének (You Tube) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://www.youtube.com/watch?v=JKqvFmoagL8> vagy

<http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/balassi/61.htm#94#94>

Az Csak búbanat nótájára

Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?
Holott kikeletkor az sok szép madár szól, kivel ember ugyan él;
Mező jó illatot, az ég szép harmatot ad, ki kedves mindennél.

Ellenség hírére vitézeknek szíve gyakorta ott felbuzdul,
Sőt azon kívül is, csak jó kedvéből is vitéz próbálni indul,
Holott sebesedik, öl, fog, vitézkedik, homlokán vér lecsordul.

Veres zászlók alatt lobogós kopiát vitézek ott viselik,
Roppant sereg előtt távol az sík mezőt széllyel nyargalják, nézik;
Az párducká pákkal, fényes sisakokkal, forgókkal szép mindenik.

Jó szerecsen lovak alattok ugrálnak, hogyha trombita riadt,
Köztök ki strázsát áll, ki lováról leszáll, nyugszik reggel, hol virradt,
Midőn éjten éjjel csataviseléssel mindenik lankadt s fáradt.

Az jó hírért-névért s az szép tisztességért ők mindent hátra hadnak,
Emberségről példát, vitézségről formát mindeneknek ők adnak,
Midőn, mint jó sólymok, mezőn széllyel járók, vagdalkoznak, futtatnak.

Ellenséget látván örömmel kiáltván ők kopiákat törnek,
S ha súlyosan vagy az dolog harcokon, szólítatlan megtérnek,
Sok vérben fertezvén arcul reá térvén üzöt sokszor megvernek.

Az nagy széles mező, az szép liget, erdő sétáló palotájok,
Az utaknak lese, kemény harcok helye tanuló oskolájok,
Csatán való éhség, szomjúság, nagy hévség s fáradság mulatságok.

Az éles szablyákban örvendeznek méltán, mert ők fejeket szednek,
Viadalhelyeken véresen, sebesen, halva sokan feküsznek,
Sok vad s madár gyomra gyakran koporsója vitézül holt testeknek.

Ó, végbelieknek, ifjú vitézeknek dicséretes serege!
Kiknek ez világon szerteszerént vagy az mindeneknél jó neve,
Mint sok fát gyümölcscsel, sok jó szerencsékkel áldjon Isten mezőkbe!

Segítő feladatok:

- Töltsd ki a táblázatot! Csak egy-egy szót, vagy két szavas szó szerkezetek írd!

Balassi Bálint szerint mi a vitézi élet	
lelkesítő, szép oldala	kellemetlen, szomorú oldala

- Keresd ki a versből, hogy mi az, amiért képesek mindent feláldozni, „hátra hadni”, miből mutatnak példát mindenkinek!

3. A munka összegzése **15 perc**

- Nézzük meg együtt a kiegészített gondolattérképet!

Kérjük meg a gyerekeket, hogy ismertessék munkájukat, miért azt a területet választották, és mi újat tudtak meg a katonákról! Teremtsünk lehetőséget az egymástól való kérdezésre.

IV.3.2. Értékelés

Értékelje mindenki röviden a munkáját, az alábbi nyitott mondatok segítségével!

A következő munkákban vettem részt...

Számomra gondot okozott...

Dicséretet kaptam...

Az órán jól / kellemetlenül éreztem magam...

A modul zárásakor, előkészítendő az ötödik foglalkozást, szedjük össze és tegyük el a gyerekek által készített jegyzeteket, a képeket és a gondolattérképet.

IV.4. Modul: Török emlékek Budán és Buda visszafoglalása

Tudnivalók a modul feldolgozásához:

Bevezetés

Ebben a modulban a gyerekek megismerik Buda török kori emlékeit. Választ kapnak arra a kérdésre, hogy milyen jellegű építmények, és miért épp ezek maradtak fenn a hódoltság idejéből. Önálló kutató munkával felfedezik a dzsámi, minaret, mecset, törökfürdő rendeltetését, az épületek jellegzetességeit. A régészeti feltárásokról szóló cikkek lehetőséget teremtenek a differenciálásra, a jó képességű, érdeklődő gyerekek témában való elmélyülésére.

A modul második felében Buda 1686-os visszafoglalása kiemelkedő személyiségeinek állítanak emléket, korabeli és jelenkori képek, dokumentumok tanulmányozásával, értékelésével.

A modul elvégzése után a tanuló:

- felismerés szintjén képes lesz a jellegzetes török épületek felismerésére, funkciójuk meghatározására,
- jártasságot szerez a régies nyelvi anyag értelmezésében, a szövegekörnyezet alapján a szavak jelentésének felismerésében, értelmezésében,
- jártasságot szerez a korabeli térképeken való tájékozódásban,
- törekszik a készség szintű elektronikus információkeresésre, a gyűjtött anyag életkorának megfelelő szintű feldolgozására,

- önálló alkalmazás szintjén képes lesz információk alapján a történelmi személyek jellemzésére, tetteikről vélemény alkotására,
- a tanulóban erősödik a csoportszellem, gyengénlátó társát befogadva, empaticusan segítve dolgozik.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

- Használja a gyermek kritikusan a különböző információhordozókat.
- Ismerjen fel a szövegértelmezés, szövegfeldolgozás során kapcsolatokat, összefüggéseket.
- Legyen képes az ismereteket rendszerezni, megoldását indokolni.
- Emelje ki képek jellemző vonásait, vonjon le következtetéseket belőlük.
- Teremtse kapcsolatot a térképek megjelenítése alapján a korabeli ábrázolások között.
- Tájékozódjon a korabeli Buda látképén.
- Ismerkedjen a digitális könyvtár használatával az információszerzés során.

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

1. A jellegzetes török épületek felismerésére; türbe, dzsámi, minaret, fürdő, - funkciójuk meghatározására.
2. Buda korabeli látképén való tájékozódásra, a képek elemzésére.
3. Elektronikus információk keresésére, gyűjtésére, feldolgozására, kritikus használatára.
4. Egyéni tanulásra az interneten keresztül.
5. Interaktív történelmi témájú játékok megismerésére (Internet).

IV.4.1. Tanulási feladat

A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

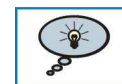
1.1. Ráhangolódás, az érdeklődés felkeltése:

Bornemissza Péter költeménye és Buda korabeli látképének megfigyelésével.

Feladat:

Bornemissza Péter híres költeménye, mely kifejezi a három részre szakadt országban élők elkeseredését majd Buda és Pest látképe a 16. század végéről megfigyelése felkelti érdeklődésüket, és ezzel bevezeti Budával kapcsolatos modulunkat.

A foglalkozásvezető tudatosítsa a gyerekekben, hogy elsődleges történelmi forrásokat fognak feldolgozni.

3 perc

Foglalkozás vezető magyarázata –frontális munka

I. Szulejmán szultán 1541. augusztus 26-án érkezett meg fő seregével Buda alá. A várost csellel vették be. Míg a magyar urak a csecsemő János Zsigmondot mutatták be a szultánnak, ez alatt a Várba „Buda város megtekintésének ürügye alatt a janicsárok szinte észrevétlenül beszivárogtak, és elfoglalták a kapukat és a fontos épületeket.” Ezzel kezdetét vette Buda megszállásának 145 éves története.

Feladat: Jelöljék meg a gyerekek ezt az időszakot az időszalagon! 1541-től 1686-ig tartózkodtak a törökök Budán és Pesten.

1.2. Bornemisza Péter: Cantio optima című műve

Feladat:

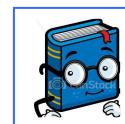
Az énekelt változat meghallgatása, a költemény mondanivalójának megbeszélése.

Béke Csaba fellépései. [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

http://www.bekecsaba.hu/beke-mp3/13_Csaba-Beke_1_Renaissance-lute-music.mp3

Szervezés:

A dal meghallgatása alatt adjuk kézbe annak szövegét, a gyengénlátó tanuló nagyított példányt kapjon, ha szükséges.

Megbeszélés - frontális munka

7 perc

A három részre szakadt Magyarország lakosainak otthontalanságát fájdalmas hangulatú versében ábrázolja Bornemisza Péter. A kor szokásai szerint ez a költemény is - egy akkor népszerű dallamra - énekelhető vers volt. A mű 1557-ben keletkezett. A költő nevelte Balassi Bálintot. Bornemisza Péter a katolikus és királyi Bécs hatósugarába tartozó Felvidéken élő hívő és harcias protestáns prédikátor, akit többször üldöztek vallása miatt. Elsők között volt a királyi Magyarországon, aki nyomdát üzemeltetett. Csak névrokona Gárdonyi hősének Bornemissza Gergelynek. Cantio Optima művének címe magyarul „szép ének”.

A dal meghallgatása. A mű szövegének feldolgozása:

Mit jelent „Siralmas énnéköm” kezdet?

Mi a visszatérő refrén szövege? - „Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!”

Kiket nevez meg a költő, akik miatt el kell hagynia Magyarországot? - „Kevély nímötök”, „fene törökök”, „pogány törökök”, „az magyari urak”.

Cantio optima

Nóta: *Mindönök meghallják, és jól megtanulják ...*

Siralmas énnéköm tetűled megváltom,
Áldott Magyarország, tőled eltávoznom;
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Az Fölföldet bírják az kevély nímötök,
Szerémségöt bírják az fene törökök.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Engömet kergetnek az kevély nímötök,
Engöm környülvettek az pogán törökök.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Engöm eluntattak az magyari urak,
Kízték közölök az egy igaz Istent.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Legyön Isten hozzád, áldott Magyarország,
Mert nincsen tebenned semmi nagy uraság.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Ez éneköt szörfék jó Husztnak várában,
Bornemisza Pétör az ő víg kedvében,
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

(1557?)

2. Török korabeli Buda megismerése

Feladat:

Buda korabeli látképeinek megfigyelése.

Szervezés:

A gyerekek párokban dolgoznak

5 perc

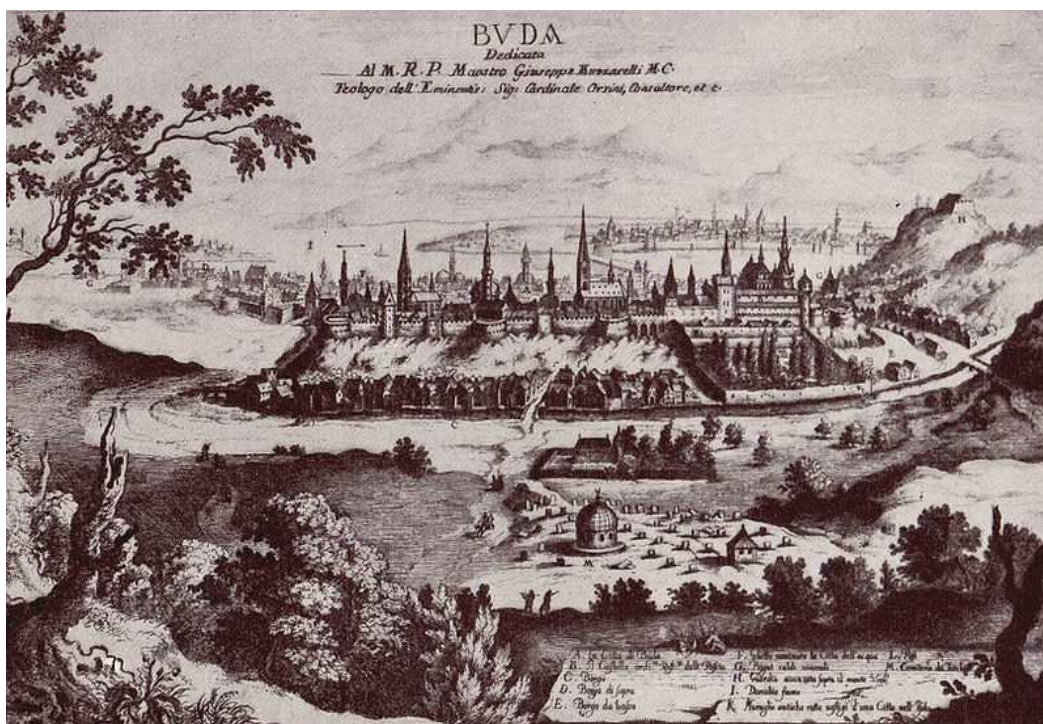
Megbeszélés:

- Két látképet kaptok, melyek Budát és Pestet ábrázolják a XVI-XVII. században, a török hódoltság korában.
- Figyeljétek meg a képen lévő folyót, szigetet, hegyeket, és próbáljátok meg kitalálni, hogy a mai Budapest mely részeit ábrázolhatja a festmény!

Kép a korabeli Budáról

Buda és Pest látképe a 16. század végén, Georg Hoenfagel képe alapján. Színesen megjelent Braun és Hogenberg *Civitates Orbis Terrarum VI* krónikájában 1617-ben. Első képen Pest felől nézve Pest és Buda, Duna folyó, Gellért-hegy, Margitsziget, Budai –hegyek láthatóak.

id. Math Merian: Buda a 17. századi metszeten

Budai hegyek felől előtérben egy türbe, majd a Vár, jobbra a Gellért-hegy, háttérben a Duna és Pest látható.

A párok beszámolója a feladat megoldásáról.

Munkájuk értékelése.

2.2. Jelentősebb korabeli épületek és funkcióik

15 perc

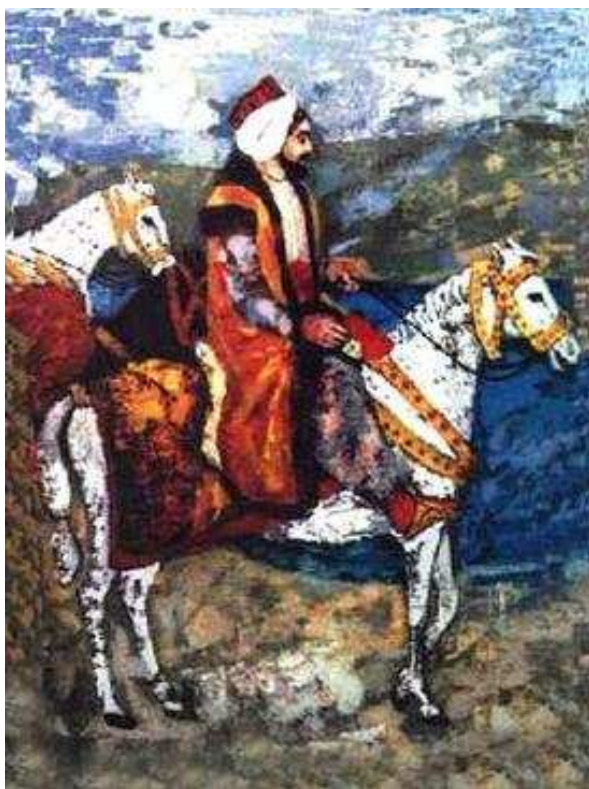

Frontális munka - Foglalkozás vezető magyarázata

A törökök kevés új épületet építettek, mert igyekeztek felhasználni a meglévőket. Például templomainkat átalakították, kiegészítették a mohamedán vallásnak megfelelő imahellyé. Új létesítményeik, épületeik kultúrájukhoz, vallási szokásaikhoz kapcsolódnak.

Amint a képeken látjátok, gömbölyű kupolák és karcsú minaretek tették mozgalmassá a városképet.

Bemutatom nektek Evlija Cselebit, török világutazót, történetírót.

Sokfelé utazott és sok emberrel érintkezett. 1660 és 1666 között Magyarországon is járt. Utazások könyve című munkájában részletesen leírja élményeit. Ugyan gyakran túloz, stílusa kissé dagályos, de a történészek bebizonyították, hogy hihetünk neki. Az ő szavai segítségével ismeritek meg a korabeli Buda legfontosabb építményeit.

Épületek és funkcióik

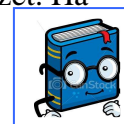
Feladat:

Egyéni munkában Evlija Cselebi szövegéből kiindulva, és más forrásokhoz is kapcsolódva információkat gyűjtenek a hódoltság korában emelt, átalakított épületekről és funkciójukról.

Szervezés:

A gyerekek borítékban kapják meg a feldolgozandó információkat. Törekedjünk arra, hogy egyéni munkában dolgozzanak. A feladatokat differenciáltan osszuk szét. Ha többen vannak az előkészített borítékoknál, akkor alkossunk párokat.

A gyengénlátó gyermek számára - látássérülésükhöz alkalmazkodva – külön borítékok készültek.

Amennyiben több számítógép áll rendelkezésre, a gyerekek csak Evlija Cselebi szövegét kapják meg, és ez alapján végezzék el a feladatukhoz kapcsolódó önálló keresést. A foglalkozás vezetője segítse a kereső szó megalkotását, az információk közötti kritikus válogatást, és a lényegkiemelést.

Instrukció:

Evlija Cselebi könyvének két fejezete szól Budáról. Ebből kaptok részleteket.

A. változat borítékok:

Olvassátok el a szöveget, nézzétek meg a képeket, jegyezzétek fel a kártyákra az épületek célját, funkcióját!

B. változat önálló keresés:

Alkossatok a szöveg alapján kereső szavakat, keressetek képeket az épületekről, és leírásokat az épületek feladatáról. A lényegét jegyezzétek le röviden a kártyákra. Ha készen vagytok a szöveg feldolgozásával, bújjunk bele Evlija Cselebi turbánjába, aki felveszi, képzelje magát világotutazó helyébe. Mintha egy mai idegenvezetők lennénk, mutassátok be egymásnak a helyszíneket!

Borítékok tartalma:

Témák	Források, keresési lehetőség
Kizil Elma palotája	www.budapestcity.org/ Történelem
Bécsi kapu	Evliya Çelebi. <i>Evliya Cselebi török világotutazó magyarországi utazásai: 1660-1664.</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/books/evliya-cselebi-torok-vilagutazo-magyarorszag-utazasai-1660-1664-bp-mta-1904-1/web/index.php?page=b231&wpid=1886
Gül Baba türbéje	<i>Török műemlékek Magyarországon.</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: http://terebeess.hu/keletkultinfo/minaret/buda.html
Szulejmán dzsámija, minarettel	<i>A templom története 1541, 1686.</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: www.matyas-templom.hu/
Jesil direkli ilidzse Rudas fürdő	<i>Fürdőfejlesztések a török kori Budán.</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=20589 A cikk több oldalas, két részre osztható.
Kakaskapu, Horoz kapi ilidzse Királyfürdő	<i>Fürdőfejlesztések a török kori Budán.</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=20589 A cikk több oldalas, két részre osztható.
Tojgun pasa dzsámija	<i>Tojgun pasa dzsámi (Wikipédia)</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: http://hu.wikipedia.org/wiki/Tojgun_pasa_dzs%C3%A1mi
Savanyúlé bástya	<i>Korhű pavilon épül a sétányon Budaváron</i> [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: http://www.mon.hu/budavar/korhu-pavilon-ep252l-a-setanyon-budavaron/news-20110307-07331046

Megbeszélés – frontális munka

10 perc

A képek, feliratok és a kártyák elhelyezése a kiállítási felületen

Értékelés

3.1. Buda visszafoglalása

Feladat:

Buda visszafoglalásáról szóló PowerPoint bemutató célja, hogy felkeltse a gyerekek érdeklődését, információt nyújtson, és előkészítse a dramatikus játékot. PowerPoint bemutató: A hősökre emlékezve

Magyarázat, bemutató

5 perc

- Sétára hívlak benneteket a budai várba!
- A mai várfal alatt húzódó Lovas úton találtam ezt a három emléktáblát!
- Olvassátok el a feliratokat! Mire következtek ebből? Kik harcoltak itt?
- 1. Regensburgi bajor katonák emlékére, akik 1686-ban Buda felszabadításáért küzdöttek.
- 2. A Buda felszabadításáért harcoló katalánok emlékére
- 3. Itt nyomult be a Várba az a 300 spanyol hős, akik Buda felszabadításáért harcoltak.

IX. Ince pápa

Fiáth János

Lotharingiai Károly herceg

II. Miksa Emánuel bajor választófejedelem

Savoyai Jenő herceg

Abdurrahman Abdi pasa

3.2. Dramatikus játék

10 perc

Lotharingiai Károly és Abdurrahman levelezése alapján.

Emberek és levelek Buda 1686-os ostrománál [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető: <http://hagi.hupont.hu/40/emberek-es-levelek-buda-1686-feltolte>
PÉTER Katalin (vál.) *Buda ostroma, 1686*. Bp. : Szépirodalmi, 1986.
ISBN 963-15-3155-4 (Magyar levelestár, ISSN 0237-4609)

Feladat:

Két csoportra osztjuk a gyerekeket. Az egyik csoport a vár török védőit Abdi pasát és alvezéreit, a másik csoport Lotharingiai Károlyt és döntéshozóit képviselik.

A csoportok megismerkednek a két fővezér levelezésével.

Véleményt alkotnak a több hónapi ostromot hősiessé álló török pasa elszántságáról, hogy élete árán is megvédi a rá bízott várost, és Lotharingiai Károly igyekezetével, hogy megkímélje az ostromló sereg katonáinak életét. A csoportos munka befejezéséül dramatikus játékkal ismertetik a három megadásra felszólító, és azt visszautasító levelet. Feladatuk, hogy próbálják meg beleélni magukat az ellenfelek helyzetébe, és a levelek tartalmából kiindulva egészítsék ki azokat saját érvelésükkel.

1. Lotharingiai Károly Abdurrahmannak, 1686. július 23.

Abdu Rahman pasa, ez időtt Budán parancsnokló pasa és vár összes többi parancsnoka! Tudjátok meg, hogy miután a leghatalmasabb, leglegyőzhetetlenebb római császárnak, a mi legkegyelmesebb urunknak győzedelmes hadseregével e vár alá jöttünk, megszálltuk, és erővel akkora, olyan rést ütöttünk, hogy mihamarabb meg akarjuk rohanni a várat. Ha mármost átadjátok a várat, az egész sereggel és a lakosok minden javaival együtt biztos elvonulástok lesz, és megőriztetek. Ellenkező esetben, ha a várat fegyveres kézzel kell meggyőznünk, egyetlen embert sem fogunk kímélni, bármilyen rendű vagy korú legyen is, hanem mindenkit levágunk.

2. Válasz: Abdurrahman Lotharingiai Károlynak, 1686. július 23.

A német császár és római uralkodó főparancsnoka ez időtt, Lotharingiai és Baari herceg!

Ezennel tudatjuk, hogy leveleteket megkaptuk, és a tartalma alapján tudomásul vettük, miszerint e vár megszállásának szándékával és elhatározásával jöttetek ide országotokból. Ezért mi az isteni kegyelem oltalmába menekülünk, hogy segítsen éjt nappallá téve dolgoznunk, Nektek ellenállunk, és ezt a várat az igazhitű muzulmánoknak megtartjuk. Ennél fogva eszünkbe sem jut átadni a várat. Azt is jelentettétek, hogy rohamot akartok intézni. Az elsőt és másodikat már végrehajtottátok, és ha még egyszer rohamot kísérelnétek meg, azt kérjük a Magasságostól, és azt reméljük, követe és mélységesen tisztelt prófétája, Mohamed dicsőségére, hatalmával és erejével büntessen meg beképzeltségetekért. A gögös ellensége és büntetése az Isten.

3. Lotharingiai Károly újabb levele Abdurrahmanhoz,

1686. augusztus 23.

Ön, akinek várvédelemben annyi tapasztalata van, mindenkinél jobban ismerheti a közlő veszélyt; tudhatja, hogy ez a vár, amelyet eddig vitézül megtartott, elkerülhetetlenül a kezükre esik. Az aknák az általános támadáshoz elkészültek, három órán belül megbánja, ha nem él a megadás ezennel felajánlott lehetőségével. Meg vagyok róla győződve, hogy önként nem akarta, de a veszedelem láttán él a részemről felajánlott lehetőséggel. Szívesen tettem meg egy bátor és vitéz férfi kedvéért. Kíméljen meg attól, hogy sajnálnom kelljen a visszautasítására elkerülhetetlenül következő szerencsétlenség miatt.

4. Válasz: Abdurrahman Lotharingiai Károlynak,

1686. augusztus 24.

Senki nem ad meg ilyen nagy fontosságú várat olyan állapotban, amilyenben ez az általam védett van, és míg az én karomhoz hasonló karral bír; ennek súlya nem lehet Ön előtt ismeretlen. Nem adja meg ennyi mindenféle munícióval. Rosszal felelnék meg az én császárom bizalmának. Önt nagyon megszegényítené az a vállalkozás, amivel fenyeget, mert ha az akna beválna, képes volnék a falak hézagait sziklánál szilárdabb férfiakkal pótolni. Soha nem sziklában, hanem az embereimben bízom. Nincs olyan sánc, amit nem lehetne ledönteni, de végtelen azok bátorsága, akik a falrészeket védik. Bizonyos vagyok benne, hogy Ofen (Buda) ennek most éppen olyan példáját adja, mint két esztendővel ezelőtt. Az események meg fogják mutatni, hogy megsértett az elhamarkodott felszólítással. Sokkal indokoltabb volna a saját embereit védeni meg az őket fenyegető veszélytől, semhogy minket félemlít meg olyan következményekkel, amiknek eddig semmi jele nem volt.

5. Lotharingiai Károly levele Abdurrahmanhoz,

1686. augusztus 30.

Mit gondol, mi történhet ilyen nyilvánvaló veszedelem idején egy minden oldalról megnyitott várossal? Okom van azt gondolni, hogy Ön elhatározta, mindent feláldoz. Ha így van, megbánom korábban Önnek küldött felszólításomat a megadásra, és úgy kellene kezelnem, mint valami kétségbeesettet. Gondolkodjék, nehogy a válasza ellentmondjon a város kétségbeejtő helyzetének. A továbbiakban semmilyen tekintettel nem lehetnék Önre, mivel a válasza katonáim, sőt mondhatnám, a város lakóinak életét rövidíti meg. Ők egyébként a császár alattvalói lesznek, amint Ön képtelen tovább védeni őket. Hagyjon föl ezzel a méltatlan védekezéssel, amit csak a kétségbeesés hajt, és az a szándék, hogy az Ön pusztulása annyi embert temessen el magával, amennyit csak lehet.

6. Abdurrahman válasza a császári fővezérnek,

1686. augusztus 31.

Levele láttán néhány percre azt gondoltam, hogy eddig áltattam magam a váram állapotát illetően. Elgondolkoztattott, csak ezért kértem Öntől fegyverszünetet. Miután azonban számba vettem a raktárat, megszemléltem a sáncokat, és megkérdeztem a helyőrség, valamint a város lakóinak véleményét, továbbá végiggondoltam mindent az ostrom kezdete óta, főként a legutóbbi támadást, amiben Ön olyan sok embert veszített, rájöttem, hogy a csapatainak már nincs kedvük visszatérni a mészárlás színhelyére, és csak azért halogatja az új támadást, mert már nem ura a helyzetnek. És végül is jobban retteg, mint mi. Így értelmezem felszólítása lekötő gondoskodását. Használhatnék hasonló hangot, de a nagy szavak semmire sem jók. A csatán fogunk mindent megbeszélni.

Valóban így történt, két nappal később ez a nagyszerű legalább 70 éves katona karddal a kezében esett el a betörő császáriakkal vívott reménytelen harcban. A halálának helyét jelölő emlékkövön a várban ma ez olvasható: „Hős ellenfél volt, békesség vele.”

IV. 4.2. Értékelés

Értékelje mindenki röviden a munkáját, az alábbi nyitott mondatok segítségével!

A következő munkákban vettem részt...
Számomra gondot okozott...
Dicséretet kaptam...
Az órán jól / kellemetlenül éreztem magam...

V. ÖSSZEGZÉS

Tudnivalók a modul feldolgozásához

Bevezetés

Az összegző rész célja, hogy a gyerekek elkészült munkáik segítségével átismételjék, rendszerezék, rögzítsék a tanultakat, előhívják az előző alkalmakkor átélt élményeiket. Az utolsó modul kerete, a tanulás folyamatát bemutató kiállítás elkészítése alkalmas arra, hogy a számonkérés érzése nélkül rálássanak, mennyi mindent tanultak, tudnak. A társasjáték kérdései játékos formában vezeti végig őket a megismert tényanyagon. A választható keresési feladatok megoldásával fejlődik az elektronikus információkeresési technikájuk, és tovább bővíthetik ismereteiket. Mindezek a záró modulban a siker érzését nyújthatják számukra.

A foglalkozás vezetője engedjen teret a tanulók kreatív ötleteinek pl. a bemutató elhelyezése, feliratok készítése terén, dolgozzanak minél önállóbban. Egyesek vállalhatnak önálló munkát rajz, plakát készítését, mely több időt vesz igénybe a tervezetteknél. Ezért fontos, hogy ügyeljünk arra, hogy mindenki legalább két féle tevékenységet végezzen, és ne csak egyedül, hanem csoportban is dolgozzon. A cél, hogy a foglalkozás végén megtekinthető, dokumentálható (fotók készítése), körbejárható bemutató anyagban gyönyörködhessen minden résztvevő, látogató, szülő, és a gyerekek elmondhassák „ezt a részt én csináltam”.

A modul elvégzése után a tanuló:

- komplex tudás birtokában érezheti magát,

- kialakul benne a kötetlen tanulási folyamatért való fokozottabb felelősség vállalás,
- tovább fejlődik az elektronikus információ feldolgozásában kialakított jártassága,
- jártasságot szerzett korabeli szövegek értelmezésében,
- tovább erősödik a csoportszellem, elfogadja a gyengénlátó gyermeket, mely lehetővé teszi, hogy más esetekben is nyitott legyen a sérült személyek felé.

A tanulási feladatokhoz tartozó rész célkitűzések

A tanuló:

- legyen képes a megszerzett ismereteit rendszerezni, megoldását indokolni,
- ismerje fel a szövegértelmezés, szövegfeldolgozás során a kapcsolatokat, összefüggéseket,
- továbbra is használja kritikusan a különböző információhordozók által közvetített tudást,
- aktivizálja a bemutató elkészítése során szükséges feliratok megírása a rendszerező, lényegkiemelő készségeiket.

A tanuló a tanulási feladatok elvégzése után képes lesz:

- áttekintést szerezni csoportban és egyénileg végzett munkájáról,
- a gyűjtött anyag életkorának megfelelő szintű feldolgozásra,
- reflektálni a munkájáról szóló, azt bemutató dokumentumok alapján ismereteinek, háttértudásának fejlődésére.

V. 1. Tanulási feladat

A tananyag és a feldolgozás részletes bemutatása

1. Bevezetés

Feladat:

Ismertetjük a gyerekekkel a foglalkozás célját, hogy az eddig elkészített munkáikból, a felhasznált képanyagból készítsenek bemutatót. Megbeszéljük a csoport, és az egyéni tevékenységek ritmusát.

Szervezés:

A gyerekek forgó rendszerben három csoportban dolgoznak, mind a három csoport egymást váltva készíti a bemutatót, társasjátékozik, és böngészik a neten. Ha nincs elég internetes hozzáférési lehetőség, akkor rajzoljanak a témához kapcsolódóan, olvassanak a korról szóló könyveket, vagy adjuk kezükbe az „érdekességek” kinyomtatott cikkeiket.

Három tevékenységi terület

20-20 perc

- A. Bemutató készítése
- B. Társasjáték játszása
- C. Érdekességek -webes kosár

A. Bemutató készítése:

A modulok összegyűjtött anyagaiból dolgozunk. (képek, térképek, gyerekek szó- és mondatkártyái, jegyzetei). Szükséges kb. 130x200 méteres szabadon dekorálható felület. Ha nincs megfelelő nagyságú „faliújság” feszítsünk ki *lepedőt* (gombostűvel rögzítve a képeket), vagy dolgozzunk *gyurma ragasztóval* (nem hagy nyomot) üres falfelületre. Ha több az anyagunk, mint a kiállítóhely nagysága, akkor szükséges a szelektálás. A gyerekek feladata az elhelyezésen kívül a megfelelő feliratok elkészítése (*papír és filctoll*), és a „tanultak” alapján való logikai rend megalkotása a foglalkozások anyagából.

Javaslat a bemutató beosztásra:

1552 köré csoportosuló események és képek, vármoddellel az előtérben	Végvári vitézek élete; gondolattérkép köré rendezve a feldolgozott anyagot	A török korabeli Buda épületei	Buda vissza-foglalása, az ostrom képei és a mai fotók
--	--	--------------------------------	---

A gyengénlátó gyermek csoportban történő feladatválasztásánál ellenőrizzük a feladatmegoldás realitását, pl. tud-e esztétikus megjelenésű feliratot készíteni, ollóval pontosan vágni. A rendelkezésre álló munkaidőt alakítsuk feladatához.

B. Társasjáték

A játék kérdései felölelik a foglalkozásokon megismert tényanyagot, összefüggéseket. Az ideális játékos szám 3- 5 fő. Játék idő kb. 15-20 perc.

Szükséges egy dobókocka, és bábok. A játék alaprajza a mellékletben található.

Szabályok: Válasszanak játékvezetőt, aki a mellékelt listán ellenőrzi a kérdésekre adott válaszok helyességét. A játékosok a dobások értékei szerint haladnak a játékmezőn. Ahol megállnak az üres mezőn, ott a kérdés kártyákból húznak, majd válaszolnak. A gondolkodó bagoly szimbólum a feladatok másik csoportját jelzi. A győztes az, aki elsőnek ér a célba.

C. Érdekességek -webes kosár

A tanulók többféle tevékenység között választhatnak.

- A foglalkozások hangzó anyagának újrakhallgatása; zenék, versek.
- A megismert, de nem nyomtatható honlapok böngészése.
- A PowerPoint bemutató újra megtekintése.
- Az eddig nem kinyomtatott képek közötti böngészés.

Javasolt lehetőségek:

Helytörténeti kutatás

A XVI-XVII. századi Magyarország ebeiről [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: <http://kutya.hu/Cikk.aspx?id=3828>

Bethlen Gábor hajdúi : 17. századi életmód, kultúrtörténet, élő történelem.[on-line].
[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.bethlenhagyományorseg.hu/>

Buda Eliberata : Hagyományörzők ostromjátéka Buda töröktől való visszafoglalása
alkalmából [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető,
http://www.budaeliberata.hu/index_2.htm?Button2=Tov%E1bb...%3E%3E%3E

Képek a gyógyítás múltjából : Az újkori orvostudomány megszületése. [on-line].[idézve
2012-02-14], Elérhető:
<http://www.semmelweis.museum.hu/muzeum/kiallitasok/gyogyitas/index06.html>

Művelődés és életmód Magyarországon a 16-17. században. [on-line].[idézve 2012-02-
14], Elérhető:
[MŰVELŐDÉS ÉS ÉLETMÓD MAGYARORSZÁGON A 16-17 ...](#)(gyorsnézet nyitható meg,
összegző PowerPoint a Sulinetről)

RADVÁNSZKY Béla. Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században.[on-
line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=1455>

Séta a budai vár körül. [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://deneverszabo.blogspot.com/2011/02/seta-budai-var-korul.html>

Történelem, turizmus, szabadidő, kultúra.[on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.budapestcity.org/>

TAKÁTS Sándor. Régi magyar nagyasszonyok.
Bp. : Szépirodalmi,1982. ISBN 963-15-2196-6

VÁRKONYI Ágnes, R. (összeáll.). Nők a magyar történelemben.
Bp. : Zrínyi,1997. ISBN 963-327-286-6

TAKÁTS Sándor. Bajvívó magyarok : Képek a török világból.
Bp. : Móra, 1979. ISBN 963-11-1740-5

V. 2. Értékelés

Összegző értékelő lap segítségével:

	Jellemző rám	Nem tudom eldönteni, igen is, nem is	Nem jellemző rám
Tetszett a foglalkozás.			
Sok új ismeretet szereztem.			
Tudtam követni a feladatokat, mindent értettem.			

Jól éreztem magam.			
A munka során sokszor szóltam hozzá, és kérdeztem.			
Túl sok volt ez nekem.			
Sok dicséretet kaptam.			
Jó volt együtt dolgozni a többiekkel.			
Szívesen használom a számítógépet, hogy többet tudjak a világról.			
Megtetszett ez a történelmi korszak, szeretnék még többet tudni róla.			

FELHASZNÁLT FORRÁSOK:

Könyv

FEKETE István. *A koppányi aga testamentuma.*

Bp. : Móra, 2005. ISBN 963-11-8001

GÁRDONYI Géza. *Egri csillagok.*

[Bp.]: Diáktéka, 1999. ISBN 963 9198 10 2 (Diák kiskönyvtár, ISSN1418-6780)

PACH Zsigmond Pál (főszerk.). *Magyarország története 1526-1686.*

Bp. : Akadémiai, 1985. ISBN 963-05-4099-1

PÉTER Katalin (vál.) *Buda ostroma, 1686.*

Bp. : Szépirodalmi, 1986. ISBN 963-15-3155-4 (Magyar levelestár, ISSN 0237-4609)

SÓTÉR István (főszerk.). *A magyar irodalom története.*

Bp. : Akadémiai, 1964

TAKÁTS Sándor. *Bajvívó magyarok : Képek a török világból.*

Bp. : Móra, 1979. ISBN 963-11-1740-5

TAKÁTS Sándor. *Régi magyar nagyasszonyok.*

Bp. : Szépirodalmi, 1982. ISBN 963-15-2196-6

TINÓDI Sebestyén. *Krónika.*

Bp. : Európa, 1984. ISBN 963-07-2918-0 (Bibliotheca Historica, ISSN 0133-6967)

VÁRKONYI Ágnes, R. (összeáll.). *Nők a magyar történelemben.*

Bp. : Zrínyi, 1997. ISBN 963-327-286-6

Cikk időszaki kiadványban

KOVÁCS S. Tibor. Huszárok és fegyvereik a 16-17.században. in: *Rubicon*. 1997. 8. évf. 7. sz. ISSN 0865-6347

PÁLFFY Géza: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. In: *Történelmi Szemle*. 1999. 41. évf. 3-4. sz. p. 331-369. ISSN 0040-9634

Elektronikus dokumentum, film

Egri csillagok – Eskü (You tube) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://www.youtube.com/watch?v=GIA7t_xCt0k

Az egri vár (You tube) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.youtube.com/watch?v=S3KXPshOiiQ>

Hungarian Heroism: Siege of Eger 1552 (You Tube.com) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.youtube.com/watch?v=iEAj4lwX00Q>

A koppányi aga testamentuma I. rész bevezető, főcím, párviadal (You Tube)
[on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.youtube.com/watch?v=03SAYBVx6WI&feature=endscreen&NR=1>

Vitézeink emlékének (You Tube) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.youtube.com/watch?v=JKqvFmoagL8>

Elektronikus dokumentum

Béke Csaba fellépései. [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://www.bekecsaba.hu/beke-mp3/13_Csaba-Beke_1_Renaissance-lute-music.mp3

BORNEMISZA Péter. *Összes költeménye.* [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://mek.niif.hu/00600/00621/00621.htm>

Emberek és levelek Buda 1686-os ostrománál [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://hagi.hupont.hu/40/emberek-es-levelek-buda-1686-feltolte>

Evliya Çelebi. *Evliya Cselebi török világotutató magyarországi utazásai: 1660-1664.*[on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/books/evliya-cselebi-torok-vilagutazo-magyarorszagi-utazasai-1660-1664-bp-mta-1904-1/web/index.php?page=b231&wpid=1886>

FEKETE Lajos. *Török Buda : A török hódoltság kora.* [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető: <http://www.budapestcity.org/02-tortenet/index-hu.htm>

Korhű pavilon épül a sétányon Budaváron [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.mon.hu/budavar/korhu-pavilon-ep2521-a-setanyon-budavaron/news-20110307-07331046>

SZAKÁLY Ferenc. *Lantos és krónikás. Tinódi.* [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.tankonyvtar.hu/historia-1981-02/historia-1981-02-lantos>

A templom története 1541, 1686. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
www.matyas-templom.hu/

Tinódi Lantos Sebestyén (Wikipédia) [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tin%C3%B3di_Lantos_Sebesty%C3%A9n

Tojgun pasa dzsámi (Wikipédia) [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://hu.wikipedia.org/wiki/Tojgun_pasa_dzs%C3%A1mi

Török-izlám építészet Magyarországon. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%B6r%C3%B6k-izl%C3%A1m_%C3%A9p%C3%ADt%C3%A9szet_Magyarorsz%C3%A1gon

A török kor Magyarországon II. XVII. század. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://nemzetiugyletek.hu/node/19>

Török műemlékek Magyarországon. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://terebess.hu/keletkultinfo/minaret/buda.html>

Várépítés és honvédelem. 8. Élet a végeken. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://tte.hu/toertenelemtanitas/toertenelemtanarok-orszagos-konferenciaja/6695-varepites-es-honvedelem>

Végvár (Wikipédia) [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://hu.wikipedia.org/wiki/V%C3%A9gv%C3%A1r>

Elektronikus dokumentum, cikk

Füldőfejlesztések a török kori Budán. [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.mult-kor.hu/cikk.php?id=20589>

PÁLFFY Géza: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. *Történelmi Szemle* [on-line]. 1999. 41. évf. 3-4. sz. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://epa.oszk.hu/00600/00617/00004/index.htm>

FILM, ZENE:

MUSICA HUNGARICA 1. lemez Qualiton hanglezmez kiadó Szerk.: Szabolcsi Bence, Forrai Miklós

JAVASOLT EGYÉB KERESÉSI LEHETŐSÉGEK, LINKEK:

A XVI-XVII. századi Magyarország ebeiről [on-line]. [idézve 2012-02-14], Elérhető:
<http://kutya.hu/Cikk.aspx?id=3828>

Bethlen Gábor hajdúi : 17. századi életmód, kultúrtörténet, élő történelem. [on-line].
[idézte 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.bethlenhagyományorseg.hu/>

Buda Eliberata : Hagyományörzők ostromjátéka Buda töröktől való visszafoglalása alkalmából [on-line]. [idézte 2012-02-14], Elérhető,
http://www.budaeliberata.hu/index_2.htm?Button2=Tov%E1bb...%3E%3E%3E

Képek a gyógyítás múltjából : Az újkori orvostudomány megszületése. [on-line]. [idézte 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.semmelweis.museum.hu/muzeum/kiallitasok/gyogyitas/index06.html>

Művelődés és életmód Magyarországon a 16-17. században. [on-line]. [idézte 2012-02-14], Elérhető:
[MŰVELŐDÉS ÉS ÉLETMÓD MAGYARORSZÁGON A 16-17 ...](#) (gyorsnézet nyitható meg, összegző PowerPoint a Sulinetről)

RADVÁNSZKY Béla. *Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században.* [on-line]. [idézte 2012-02-14], Elérhető: <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=1455>

Séta a budai vár körül. [on-line]. [idézte 2012-02-14], Elérhető:
<http://deneverszabo.blogspot.com/2011/02/seta-budai-var-korul.html>

Történelem, turizmus, szabadidő, kultúra. [on-line]. [idézte 2012-02-14], Elérhető:
<http://www.budapestcity.org/>

BIBLIOGRÁFIA

CAHEN, Claude. *Az iszlám a kezdetektől az Oszmán Birodalom létrejöttéig.*
Bp. : Gondolat, 1989. ISBN 963 282 246 3

FODOR Pál. *Török és tatár hódítók.*
Bp. : Kossuth, 1993. ISBN 963 09 3614 3

FÖLDI Pál. *Magyarország legendás várai.*
[Bp.] : Anno, 2006. ISBN 963 375 427 5

GLATZ Ferenc (szerk.). *A magyarok krónikája.*
Bp. : Magyar Könyvklub : Officina Nova, 2000. ISBN 963-547-189-0

HARENBERG, Bodo. *Az emberiség krónikája.*
Bp. : Officina Nova : Magyar Kvkklub, 1998. ISBN 963 548 722 3

HEGYI Klára. *Egy világbirodalom végvidékén.*
[Bp.] : gondolat, 1982. ISBN 963 281 086 4 (Magyar história, ISSN 0324-7716)

ILLÉS György. *Végek dicsérete : Magyar végvárak.*
Bp. : Móra, 1985. ISBN 963 11 4120 9

KÉSZ Barnabás (szerk.). *A magyar történelem képes atlasza.*
Debrecen, Graph-Art, 2004. ISBN 963 9325 75 9 (Tudorka atlaszok, ISSN 1586-6815)

KÓSA Csaba. *Félhold és a kétféjű sas : A magyarság története 1526-1790-ig.*
Bp. : Tankönyvkiadó, 1993. ISBN 963 18 3754 8

KOSÁRY Domokos (szerk.). *Magyarország története képekben.*
Bp. : Gondolat, 1971.

LENGYEL Balázs. *A török Magyarországon : Magyarország a XVI-XVII. században.*
Bp. : Móra, 1971. (Képes történelem, ISSN 0453-6541)

MATUZ József. *Az Oszmán Birodalom története.*
Bp. : Akadémiai, 1990. ISBN 963 05 5387 2

PACH Zsigmond Pál (főszerk.). *Magyarország története 1526-1686.*
Bp. : Akadémiai, 1985. ISBN 963-05-4099-1

PÉTER Katalin. *A magyar romlásnak századában.*
Bp. : Gondolat, 1979. ISBN 963 280 460 0

RÁCZ Árpád. *Nagy képes millenniumi hadtörténet : 1000 év a hadak útján.*
[Bp.] : Rubicon, 2008. ISBN 978 963 9839 04 5

SUGÁR István. *Lehanyatlak a török félhold.*
Bp. : Zrínyi, 1983. ISBN 963 326 317 4

SZAKÁLY Ferenc (összeáll.) *Buda visszafoglalásának emlékezete 1686*
Bp. : Európa, 1986. ISBN 963 07 3780 9 (Bibliotheca Historica, ISSN 0133-6967)

SZERÉMI György. *Magyarország romlásáról.*
Bp. : Szépirodalmi, 1979. ISBN 963 15 1459 5 (Olcsó könyvtár, ISSN 0133-1183)

TAKÁTS Sándor. *Bajvívó magyarok : Képek a török világból.*
Bp. : Móra, 1979. ISBN 963-11-1740-5

TAKÁTS Sándor. *Régi magyar nagyasszonyok.*
Bp. : Szépirodalmi, 1982. ISBN 963-15-2196-6

VARGA J. János. *A fogyó félhold árnyékában : A török kiűzése Magyarországról.*
Bp. : Gondolat, 1986. ISBN 963 281 739 7 (Magyar história, ISSN 0324-7716)

VÁRKONYI Ágnes, R. *Megújulások kora : [Magyarország története, 1526-1711]*
[Bp.] : Magyar Kvk. : Helikon, 1997. ISBN 963-548-488-7 963-208-426-8 (Új képes történelem) Officina Nova könyvek

VÁRKONYI Ágnes, R. (összeáll.). *Nők a magyar történelemben.*
Bp. : Zrínyi, 1997. ISBN 963-327-286-6

JÓ GYAKORLATOK

DESZPOT Gabriella – KERESZTY Zsuzsanna (szerk.). *Gyerekek, módszerek, nevelők : Moduljavaslatok pedagógusképzők számára.*

Pilisborosjenő : Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., 2004.

ISBN 963-86542-0-1 (Pedagógiai alternatívák, ISSN 1785-9433)

HANTOS ISTVÁN. Képességfejlesztő történelemtanítás.

In: *Tanít-tani*. 1998. 7. sz. ISSN 1586-1481

HÓDI Marianna - LINI Krisztina. *Módszertani útmutató a történelem tantárgy tanításához.*

[(CD) - készült a HEFOP/2005/2.1.6. Operatív Programja keretében kiadta]

Bp. : Gyengénlátók Általános Iskolája Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye és Diákotthona, 2006.

HUNYA Márta – DANCSÓ Tünde – TARTSAYNÉ NÉMETH Nóra. Informatikai eszközök használata a tanítási órákon. *Új Pedagógiai Szemle*. [on-line]. 2006. 56. évf. 7-8. sz. [idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://epa.oszk.hu/00000/00035/00105/>

KŐPATAKINÉ MÉSZÁROS Mária – SINGER Péter: *Módszertani kaleidoszkóp az együttnevelés gyakorlatához*. Bp. : OKI, 2005. ISBN 963 682 560 2 (Gyakorlatközelben, ISSN 1589-9438)

KŐPATAKINÉ MÉSZÁROS Mária (szerk.). : *Táguló horizont : pedagógusoknak az együttnevelésről : befogadó iskolák, elfogadó közösségek.*

Bp. : OKI, 2004. ISBN 963-682-539-4 (Gyakorlatközelben, ISSN 1589-9438)

KŐPATAKINÉ MÉSZÁROS Mária. Az egyéni tanulási útvonalak kiépítése. In: Mayer József (szerk.). *3 I Akadémia : Innovatív környezet, inkluzív társadalom, integratív iskola.*

Bp. : OKI, 2006. ISBN 963-682-574-2

LÉNÁRD Sándor – RAPOS Nóra (szerk.). *Magtár : Megelőzés - alkalmazkodás - gondolkodás : Ötletek az adaptív oktatáshoz.*

Bp. : OKI, 2004. ISBN 963-682-537-8 (Gyakorlatközelben, ISSN 1589-9438)

MERÉNYI Ádám – SZABÓ Vince – TAKÁCS Attila (szerk.). *101 ötlet innovatív tanároknak.*

Bp. : Jedlik Oktatási Stúdió, 2005. ISBN 963-87000-0-9

SZENTMIKLÓSSY Zoltánné – ZÁGON Bertalanné (összeáll.).

Bp. : SuliNova, 2005. ISBN 963-214-646-8

Történelemtanítás : Történelemtanítás a gyakorlatban (Történelemtanárok Egylete) [on-line].[idézve 2012-02-14], Elérhető:

<http://www.tte.hu/>